

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Katedra mezinárodních vztahů

**Změny geopolitické mapy Balkánu a jejich vliv na bezpečnost
České republiky**

Diplomová práce

Praha 2012

Michal Friček
Studijní obor: bezpečnostní studia
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Bořivoj Hnízdo, PhD.

ANOTACE

Friček, Michal. *Změny geopolitické mapy Balkánu a jejich vliv na bezpečnost České republiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd. 2012. Počet slov: 20 435. Počet znaků bez mezer: 125 104. Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Bořivoj Hnízdo, PhD.

Práce hodnotí objektivní rizika plynoucí pro bezpečnost České republiky ze strany geopolitických změn na Balkáně v jednotlivých sektorech bezpečnosti. Konkrétně pro bezpečnost vojenskou, společenskou a politickou. Vývoj těchto hrozeb je porovnán s dynamikou vojenských konfliktů na území západního Balkánu. To je východiskem pro posouzení adekvátnosti sekuritizace těchto problémů ze strany českého bezpečnostního aparátu.

Klíčová slova: bezpečnost ČR – geopolitika Balkánu

ANNOTATION

Friček, Michal.. *Changes of geopolitical map of Balkan and their influence on security of the Czech Republic*. Prague: Charles University in Prague. Faculty of Social Sciences. 2012. Number of words: 20 435. Number of letters: 125 104.
Supervisor: Doc. PhDr. Bořivoj Hnízdo, PhD.

This work evaluates objective risks for security of the Czech Republic resulting from geopolitical changes in Balkan according to respective security sectors. It is done specifically in military, social and political security. Evolution of these threats is compared with dynamic of military conflicts on territory of western Balkan. That is base for assessment of adequacy of securitization of these problems on the part of Czech security authorities.

Keywords: security of the Czech Republic – Balkan geopolitics

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci psal samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu. Text této práci jsem nepoužil k získání jiného titulu.

V Praze dne 18. května 2012

Souhlasím se zveřejněním této práce pro studijní a vědecké účely.

V Praze dne 18. května 2012

OBSAH

ÚVOD.....	1.
1. TEORETICKÉ UKOTVENÍ.....	6.
2. GEOPOLITICKÉ ZMĚNY NA BALKÁNĚ.....	14.
2.1 Občanská válka v Bosně a Hercegovině.....	14
2.2 Konflikt v jihosrbské provincii Kosovo.....	29
3. DOPAD NA BEZPEČNOST ČR VE VOJENSKÉM SEKTORU.....	32
3.1 Praktické dopady na činnost Armády České republiky.....	32
3.2 Sekuritizace geopolitických změn na balkánském poloostrově v české bezpečnostní politice – vojenský sektor.....	41
3.3 Zhodnocení vojenských hrozeb plynoucích z geopolitických změn na Balkánu a jejich sekuritizace v české bezpečnostní politice.....	46
4. DOPAD NA BEZPEČNOST ČR VE SPOLEČENSKÉM SEKTORU.....	48
4.1 Praktické dopady na společnost v České republice.....	48
4.2 Sekuritizace geopolitických změn na balkánském poloostrově v české bezpečnostní politice – společenský sektor.....	51
4.3 Zhodnocení společenských hrozeb plynoucích z geopolitických změn na Balkánu a jejich sekuritizace v české bezpečnostní politice.....	52
5. DOPAD NA BEZPEČNOST ČR V POLITICKÉM SEKTORU.....	55
5.1 Praktické dopady na státní aparát v České republice.....	55
5.2 Sekuritizace geopolitických změn na balkánském poloostrově v české bezpečnostní politice – politický sektor.....	57
5.3 Zhodnocení hrozeb plynoucích z geopolitických změn na Balkánu v politickém sektoru a jejich sekuritizace v české bezpečnostní politice.....	58
ZÁVĚR.....	60
SUMMARY.....	64
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	65
PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	71

ÚVOD

TÉMA A CÍLE PRÁCE

Předmětem diplomové práce budou geopolitické změny na mapě balkánského poloostrova, k nimž došlo na přelomu 20. a 21. století a doposud nejsou zcela ukončeny, a jejich předpokládaný vliv na bezpečnost a stabilitu České republiky. Vždy z objektivního pohledu, který se snaží zmapovat reálné hrozby a následně z pohledu sekuritizujícího aktéra, který jednotlivým hrozbám přiřazuje jejich reálnou hodnotu. Půjde tedy o analýzu sekuritizace geopolitických změn na mapě balkánského poloostrova v české bezpečnostní politice.

Toto zaměření se zdá být velice široké a obtížně uchopitelné, proto jej blíže specifikuji. Časové období, relevantní pro tuto práci, bude vymezeno začátkem devadesátých let minulého století, kdy došlo k nejpodstatnějším změnám geopolitické mapy Balkánu a rozhořel první zásadní konflikt na evropském kontinentě od ukončení druhé světové války. Časové období bude na druhé straně ohraničeno okolnostmi vzniku nejmladšího státu v Evropě, i když dosud řadou států neuznávaného.

Z geografického hlediska bude zájem práce soustředěn na státy západního Balkánu, tedy bývalé Jugoslávie. Jmenovitě pak na Bosnu a Hercegovinu a kontroverzní útvar Kosovo. Oproti původním předpokladům jsou tak cílovou oblast geopolitických změn zúžil v časovém i geografickém smyslu.

Rizika, jež tyto změny přináší budu hodnotit v několika oblastech, vycházejících ze sektorového pojetí bezpečnosti. Ne ovšem všechny, protože z praktických důvodů se zaměřím jen na některé sféry. To je více rozvedeno v kapitole o teoretickém ukotvení.

Na prvním místě to ale je oblast vojenská, jakožto tradiční těžiště výzkumu bezpečnostních studií s dominantními otázkami směrem k tradičnímu státu. V této souvislosti mne bude zajímat rozsah a důvody zapojení českých

ozbrojených sil v tomto konfliktu, jakožto praktické dopady konfliktů na Balkáně. Na dalším místě pak vnímání těchto konfliktů jakožto ohrožení vlastní bezpečnosti i sekuritizujícího aktéra.

Dalším sledovanou oblastí bude společenský sektor. V něm pak v případě událostí na Balkáně dominuje zejména téma migrace. Tato problematika je jedním z hlavních průvodních jevů všech ozbrojených konfliktů. Jednak jako důsledek, ale také coby příčina. Opět zde půjde na prvním místě o reálnou hrozbu způsobenou migrací a na druhém místě o způsob vnímání tohoto problému v české bezpečnostní politice.

Třetím sledovaným sektorem bude bezpečnost politická. Ta je úzce spjata s předchozím sektorem, avšak bývá vyčleněna samostatně. Do této kapitoly hodlám zařadit problematiku organizovaného zločinu a zločinnosti obecně, ačkoliv je propojena s jevem sledovaným v předchozí kapitole. Destabilizace balkánského prostoru byla předpokladem pro nebývalý rozvoj a rozrůstání organizovaných skupin, suplujících často funkce státního aparátu. Prorůstá ale i do soustav jiných hostitelských zemí, což pro ně představuje nebezpečí. Zhodnotím proto nejdříve reálné hrozby a následně analyzuji jejich sekuritizaci v českém bezpečnostním prostředí.

Sektorem environmentálním se nehodlám zabývat, protože dopady balkánských konfliktů na prostředí v České republice jsou krajně nepravděpodobné. Dalším hlediskem, které se nabízí je oblast bezpečnosti ekonomické. Tou se ale rovněž nehodlám zabývat, protože rozsah a složitost této problematiky není v možnostech práce tohoto rozsahu.

MOTIVACE VÝBĚRU TÉMATU

Motivací pro výběr tohoto tématu je zásadní význam, který má tato část Evropy pro celý zbytek kontinentu. Objektivně vzato je to nejrizikovější neuralgický bod a největší výzva pro budoucnost. Otázka situace na balkánském poloostrově a její dynamika je velice důležitá a to nejen pro sebe samu. Tento prostor je neoddelitelně součástí Evropy, je jí ovlivňován a sám jí ovlivňuje. Balkánské

války z konce dvacátého století postavily evropské společenství před nové úkoly, kterým se muselo postavit a naučit se je řešit. Jejich rozřešení, která se hledala a stále ještě hledají pak budou znamenat precedent pro budoucnost jednotlivých zemí i Evropy jako celku. Odtud plynoucí hrozby pro mezinárodní bezpečnost i vnitrostátní bezpečnost v jednotlivých zmiňovaných oblastech patří mezi těmi blízkými k nejzávažnějším. Nejen svou geografickou blízkostí ale i vzhledem k aspiraci většiny zemí regionu v členství v evropských nebo euroatlantických strukturách.

Dění v tomto regionu je proto důležité i daleko za hranicemi těchto zemí, v celoevropském kontextu. Řada dějinných milníků začala nebo se nejsilněji projevila právě zde. Ať již jde o začátek první světové války, formování nepřátelských bloků za studené války nebo pád železné opony. V minulosti byl vývoj na Balkáně předpokladem pro evropskou stabilitu a je tomu tak i v současnosti. Ať již jde o možnost šíření konfliktů ze stávajícího území, vlny islámského fundamentalismu do Evropy nebo organizovaný zločin v mnoha zemích po celé Evropě.

ZHODNOCENÍ DOSAVADNÍHO ZPRACOVÁNÍ A UŽITÍ ZDROJŮ

Problematice balkánského poloostrova bylo věnováno v odborné sféře již mnoho pozornosti. Přesto soudím, že má smysl se jí nadále intenzivně zabývat, již pro značnou dynamiku zdejšího vývoje. Zdrojů se nabízí dostatek, avšak většina z nich se nachází spíše v rovině historické. Zabývá se například příčinami a průběhem balkánských válek z 90. let, ale méně se zabývá možnými riziky pro ostatní státy. Obdobné je to u prací politologických, jež popisují současný stav a nedokáží zachytit dynamiku změn. Nicméně se hodlám opírat i o stávající práce blízkých oborů, jak jsem je zde zmínil. Vedle monografických publikací chci využívat rovněž článků v odborných časopisech i aktuálních zpravodajských informací z věrohodných zdrojů. Ve zkoumání dopadů na bezpečnost České republiky se budu opírat především o oficiální postoje reprezentativních subjektů, které určují postoje a směřování České republiky, které jsou prezentovány prostřednictvím oficiálních dokumentů.

METODA

Při zkoumání bezpečnostních dopadů geopolitických změn na Balkáně mne zajímají dvě hlediska. Tedy objektivní existence hrozeb a jejich subjektivní vnímání ze strany sekuritizujícího aktéra. Proto budu v obou případech postupovat odděleně. Zhodnocení objektivních hrozeb bude používat metodu kvantitativní, tedy analýzu dostupných statistických údajů, které jsou relevantní pro sledovanou problematiku. Z nich se dá vyvodit vývoj objektivních hrozeb v závislosti na dynamice geopolitických změn ve sledovaném prostoru. Užívat budu statistiky dokládající přítomnost a vývoj sledovaných hrozeb na českém území. Subjektivní vnímání hrozeb ze strany České republiky zjistím kvalitativní analýzou bezpečnostních dokumentů, které dokládají sekuritizaci jednotlivých problémů ze strany sekuritizujícího aktéra, jímž je česká exekutiva. Zajímat mne budou dokumenty, které dokládají postoj aktéra k jednotlivým oblastem hrozeb ze sledovaného území ve sledovaném období.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA

Výzkumnou otázkou bude to, jak geopolitické změny na mapě balkánského poloostrova objektivně ohrozily bezpečnost České republiky v oblasti vojenské, společenské a politické v závislosti na dynamice tamních konfliktů a to, zda byly tyto hrozby subjektivně vnímány sekuritizujícím aktérem v odpovídající míře. Dílčími podotázkami bude to, zda vývoj na Balkáně byl reálnou vojenskou hrozbou pro bezpečnost České republiky a zda kroky, podniknuté českou exekutivou v této oblasti lze vnímat jako výraz pocitu ohrožení či nikoliv.

Další podotázkou bude to, zda migrace v důsledku válečných konfliktů mohla být hrozbou pro společenskou bezpečnost v České republice, jak souvisela s dynamikou tamních konfliktů a zda byla sekuritizujícím aktérem jako hrozba vnímána. Poslední podotázka se bude ptát na to, jakou hrozbu představuje organizovaný zločin pro státní struktury České republiky a zda byl odpovědnými orgány takto vnímán.

HYPOTÉZA

Hypotéza ve vztahu k vojenskému aspektu geopolitických změn na Balkáně předpokládá, že tamní změny nebyly přímým ohrožením pro bezpečnost České republiky, ale že mohly mít určitý dopad na vnímání tohoto lokálního konfliktu v bezpečnostní politice státu. V případě migrace předpokládám větší provázanost tohoto jevu s dynamikou tamních konfliktů a tím i větší vliv geopolitických změn Balkánu na bezpečnost České republiky ve společenském sektoru. Nepředpokládám ale výraznější sekuritizaci tohoto problému. Obdobně očekávám i provázanost rozsahu aktivit mezinárodních zločineckých organizací z tohoto prostoru s dynamikou konfliktu ve sledovaném prostoru. Ani u tohoto jevu nepředpokládám přiřazení výraznější priority sledovanému jevu.

1. TEORETICKÉ UKOTVENÍ

Vycházím z práce B. Buzana a jeho kolegů *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu*. Její podstatou je srovnání dvou pohledů na problematiku bezpečnosti – tradicionalistický pohled, v němž dominují vojenské hrozby, a snahu toto téma rozšířit. K tomu je nejprve nutné sjednocení metodiky i posouzení, která témata ještě do této problematiky patří a které už ne. Dále je nutné odůvodnit, proč získala svůj bezpečnostní charakter. Zbývá určit, na jakých úrovních se tato bezpečnostní dynamika projevuje. Předmět této diplomové práce se týká úrovně regionální. Oproštění od tradičních vojenských hrozeb, ale nese svá rizika.

Jedním z nich je spor úzkého a širokého pojetí. Snahu po rozšíření pojetí bezpečnosti vyvolal důraz na nukleární hrozby během studené války a pomíjení ostatních aspektů, které mohou mít na bezpečnost vliv. Většina autorů se shoduje v tom, že bezpečnost po skončení studené války je úplně někde jinde, než tomu bylo během studené války, kdy se výzkum bezpečnosti zabíral pouze hrozbou, užitím a kontrolou ozbrojených sil. (Burke 2007: 4)

K ekonomickému a environmentálnímu hledisku se tak později přidala problematika organizovaného zločinu. Bezbřehé rozšiřování a s tím spojená ztráta významu pojmu „bezpečnost“ však vyvolala snahu po jednoznačném ohraničení. Konec studené války a tím i opodstatnění výzkumů, které se věnovali čistě potenciální vojenské konfrontaci Východu a Západu, jednoznačně nahrával zastáncům rozšíření bezpečnostního pojetí. Z tradicionalistů to nejradikálněji odmítá Walt.

„Za bezpečnostní logiku bychom pak mohli považovat znečištění životního prostředí, nemoci a choroby nebo ekonomickou recesi. Tím by obor přišel o vnitřní soudržnost a možnost řešení jednotlivých problémů by byla ještě obtížnější.“ (Walt 1991: 212-213)

Hrozby se mohou objevovat v různých vojenských i nevojenských oblastech, ale pro zařazení do bezpečnostní problematiky musí splňovat určitá kritéria. Aktér sekuritizace je musí vyhodnotit jako existenční hrozbu pro referenční objekt.

Důležitým problémem je otázka analytických rovin, kterých je zpravidla pět. Těmi jsou mezinárodní systémy, což je v současnosti pojem překrývající se s celosvětovým společenstvím. Dále to jsou mezinárodní subsystémy, které lze na základě nějakého charakteru odlišit od těch ostatních. Může se jednat o regiony nebo jsou to subsystémy tvořené na jiném principu než geografickém. Podstatnou součástí jsou jednotky. Ty musí být dostatečně jednotné a nezávislé. Jedná se buď o státy nebo nadnárodní společnosti.

Podjednotky jsou pak schopné ovlivňovat chování své jednotky. Může jimi být třeba byrokratický aparát nebo lobbyisté. Jedinci tvoří nejnižší rovinu analýzy. Buzan a jeho kolega Waever jsou ale v možnostech uchopení jednotlivce jakožto referenčního objektu skeptičtí, což se setkává s kritikou zastánců konceptu lidské bezpečnosti. (Floyd 2007: 42-45)

I když v pozdější práci dávají individuu větší důležitost, zvláště co se týče ekonomické a environmentální bezpečnosti. (Buzan 2005: 15)

Připouštějí také růst vlivu nestátních aktérů, jejichž vliv na bezpečnostní dynamiku se v posledních letech zvyšuje. (Buzan, Waever 2003: 252)

Regionální úroveň se však dostává do popředí kvůli absenci globálního vůdcovství. Geografické ukotvení je silné třeba u politického nebo vojenského sektoru. Méně již v ekonomickém, kde firmy nebo zločinecké gangy mají větší tendenci k mobilitě. Ve své práci se hodlám zabývat právě vojenským, politickým a sociálním sektorem, což znamená, že výzkum bude veden právě v regionální úrovni. Důležitost regionální perspektivy je vyzdvihována již v předchozí Buzanově práci, protože podle ní jsou pro referenční objekty nejsilněji pocíťovány právě hrozby nejbližší. (Buzan 1991: 189-197)

Tou je v tomto případě Evropa, kam spadá jak referenční objekt – Česká republika, tak zdroje hrozeb. Tedy oblast západního Balkánu a tamní dění. Těžištěm nového přístupu je rozdělení problematiky do jednotlivých sektorů. Sektorová metoda analýzy začíná rozložením celku na jednotlivé části, ale musí být uzavřena opětovným sestavením.

Nelze pominout klasickou teorii bezpečnostní vztahů. Podle této klasické teorie má pro většinu států vojensko-politická bezpečnost význam v rámci středně velkých uskupení. Státy se obávají bezprostředních sousedů než vzdálenějších

mocností. Klasické bezpečnostní komplexy jsou tvořeny státy určitého regionu. Mezi sebou mohou mít vztahy založené na rozdílné míře nepřátelství. Na jednom konci spektra jsou vztahy, které vznikly na základě konfliktu. Někde na středu jsou vztahy, kdy se státy stále mezi sebou podezírají z nepřátelských úmyslů, ale jsou schopny mezi sebou uzavřít dohody, které omezují akutní nebezpečí. Na druhém konci jsou státy tvořící pluralistické bezpečnostní společenství. Regionální integrace pak postupně vede k zániku bezpečnostního komplexu. Bezpečnostní komplexy jsou vlastně zmenšené anarchie a tvoří stabilní, ale nikoliv trvalou součást mezinárodního systému. Ke změnám v komplexech dochází neustále. Při vnitřní transformaci se nemění vnější hranice pouze základní struktura. Při vnější jde o expanzi nebo naopak redukci vnějších hranic. (Buzan 2005: 19 – 23)

Analytický rámec pro zkoumání bezpečnosti vytyčují jednotlivé vrstvy. Nejnižší stojí bezpečnost jednotlivých států. Nad ním vztahy v rámci jednotlivých bezpečnostních komplexů. Ještě výše se nacházejí vztahy mezi jednotlivými bezpečnostními komplexy. Nejvýše stojí velmocenský komplex. V našem případě hovoříme o evropském bezpečnostním komplexu.

V posledních letech se ale mluví o překonání klasické teorie bezpečnostních komplexů. Protože byla klasická teorie zaměřena na zkoumání vojenského a politického sektoru byl jejím referenčním objektem stát. Bezpečnostní regiony proto sestávaly ze dvou a více států, v geograficky koherentním uskupení. Fungovala zde vzájemná závislost, která byla dostatečně ukotvená. Kniha se snaží překročit klasickou teorii bezpečnostních komplexů díky více sektorům. Vyvstává tak otázka jakou bezpečnostní dynamiku prokáží tyto nové sektory, zda se přenesou více na globální nebo třeba lokální úroveň. Logicky bude záviset na tom, zda hrozby souvisejí s geografickou vzdáleností. Další otázkou je, zda se budou regiony z pohledu různých sektorů překrývat. Je tak nutné vybrat si mezi homogenním a heterogenním komplexem. V homogenním je pro každý sektor jiný bezpečnostní komplex. V heterogenním jsou zapojeny různé druhy aktérů. Výhodnější se jeví heterogenní, protože je možné propojit aktéry a zachovat jednotný analytický pohled a zaznamenat přelévání mezi sektory. Buzan se ale chce věnovat homogennímu přístupu. V tom se ale ke každému

sektoru může hodit jiná analytická rovina. Aby byl získán neměnný standard, přijímá Buzan státocentrickou perspektivu. (Buzan 2005: 27)

Sektorové pojetí se musí potýkat s některými otázkami, které problematizují zařazení bezpečnostní problematiky do jednotlivých sektorů. Věci související s armádou nemusejí automaticky znamenat bezpečnostní problematiku, protože v mnoha zemích světa je obrana státu jen jednou z mnoha agend ozbrojených složek. Mezi ty další patří třeba peacekeeping. Ve společenském sektoru jsou referenčními objekty kolektivní identity. Sekuritizace imigrantů závisí hodně na tom, jak otevřeně nebo uzavřeně přistupují nositele té dané identity k jejímu utváření. V tomto ohledu se česká společnost nachází někde uprostřed. Není tak otevřená jako například Švýcarsko, ale vzhledem ke své poloze a historickému působení je určitý příliv imigrantů standardní. Zvláště pak od otevření hranic po roce 1990.

Zařazení určitého jevu mezi bezpečnostní problémy je otázkou sekuritizace. K sekuritizaci nemusí vždy přistupovat stát. Pro zařazení do bezpečnostní problematiky není tak důležité, zda reálné nebezpečí existuje, ale spíše to, zda je tak vnímáno referenčním objektem. Úspěšná sekuritizace se skládá ze tří kroků. První z nich je reálná existence hrozby. Dále jsou to mimořádných opatření, která se vymykají běžnému fungování referenčního objektu a konečně to jsou dopady těchto opatření na vztahy mezi jednotkami. (Buzan 2005: 37)

Na druhou stranu může být bezpečnost chápána i jako neschopnost zvládat problémy standardní politikou. V dlouhodobé perspektivě je ideální volbou desekuritizace, neboť nastalá témata již nenesou nálepku hrozeb a vrátí se do standardních veřejných diskusí. (Waever 1995: 58)

Sekuritizace je pokaždé věcí politického rozhodnutí. Bezpečnost lze vnímat subjektivně, objektivně a intersubjektivně. Vnímání objektivní znamená, že hrozba skutečně existuje. Vnímání subjektivní označuje to, kdy je jev jako hrozba vnímán. Málo pravděpodobné, že se budou překrývat a právě jejich rozlišení je důležitým momentem. Sekuritizaci i politizaci je nutné chápat intersubjektivně, protože objektivistický přístup je dost obtížný. Interpretovat

sekuritizaci na základě nějaké stupnice hrozeb není možné. Analytik má zjistit, zda má aktér sklon k nízkému či vysokému prahu vnímání hrozby.

(Buzan 2005: 41)

Není objektivní měřítko pro výzkum sekuritizace, protože bezpečnostní charakter dává danému tématu až politické rozhodování.

V této teorii jsou klíčoví referenční objekty a aktéři. Ti jsou dvojího druhu, buď aktéry sekuritizace nebo funkcionální. Funkcionální aktéři působí na dynamiku bezpečnostních vztahů. Výrazně ovlivňují politická rozhodování na poli bezpečnosti, aniž by sami byli referenčním objektem nebo aktéry sekuritizace, tedy že by se problém snažili sekuritizovat.

Přežití znamená pro stát uchování suverenity a pro národ zachování identity.

Stát není jediným aktérem, ale je mu nakloněno mezinárodní prostředí coby aktéru privilegovanému. (Buzan 2005: 48)

Buzan se také musel potýkat s obviněním ze strany příznivců kritických studií, že ve svém konceptu pokračuje v realistické tradici. (Robinson 2010: 851)

Aktérem sekuritizace je osoba nebo skupina, která realizuje bezpečnostní řečový akt. To bývají politici nebo byrokratické aparáty. Kolektivní tělesa bychom ale neměli chápat jako součet jejich členů, nýbrž jako svébytné součásti sociální reality (v tom se projevuje metodologický kolektivismus). (Buzan 2005: 54)

Vojenský sektor

Aktéry sekuritizace jsou zde vládnoucí elity. Moderní státy vestfálského typu se konsolidovaly díky prosazení myšlenky, že státní moc je jediným oprávněným vykonavatelem síly a to ve vnitrostátní i mezinárodní rovině. Sekuritizaci vnějších hrozeb charakterizuje dvouúrovňová interakce vlastních schopností a vnímání záměrů druhé strany.

(Buzan 2005: 63)

Aktérem sekuritizace je stát, který ale netvoří koherentní jednotku. Jsou zde i různé zájmové skupiny. Funkcionálním aktérem jsou pak třeba jednotlivé armádní složky. Zeměpisná poloha ovlivňuje vnímání vojenské hrozby ze dvou ohledů, vzdálenosti a povahy terénu. To ale v dnešní době omezuje spíše jen

použití konvenčních zbraní, protože kapacity velmocí umožňují udeřit kdekoliv na světě ve velmi krátké době. Sekuritizaci usnadňují vzpomínky na historické nepřátelství. Dějinné zkušenosti mohou pak ztěžovat i proces desekuritizace. Po konci studené války se aktivizovala regionální bezpečnostní dynamika, čímž utrpěl mimo jiné i Balkán. (Buzan 2005: 75)

Společenský sektor

„Společenská bezpečnost úzce souvisí s tou politickou, ale jde o svébytnou oblast. Z hlediska analýzy mezinárodní bezpečnosti jsou klíčem k porozumění společnosti ty ideje a zvyklosti, jejichž prostřednictvím se jednotlivci identifikují jako členové určité sociální skupiny.“ (Buzan 2005: 139)

To není totožné s politickými organizacemi, které jim vládnou, i když jsou dost propojené. Společenského nebezpečí vzniká pokud je něco označeno za hrozbu pro identitu dané skupiny. V Evropě jsou těmito skupinami zpravidla národy, ale v jiných místech světa to mohou být skupiny spřízněné na základě etnicity nebo náboženství. Netýká se to společenského zabezpečení, protože tato oblast má ekonomický charakter. Nepřesné by také bylo vztahovat kategorii společnost na označení obyvatelstva státu, protože to má v mnoha případech dost odlišnou podstatu, jak lze vidět na případu mnoha afrických zemí. Nejčastěji může ohrožení pramenit z následujících faktorů. Migrace, která zapříčiňuje to, že společenství na daném území již nebude díky přílivu zvenčí tím, čím bylo dosud. Horizontální soupeření znamená, že skladba obyvatelstva zůstává nezměněna, ale převažuje nad ní jazykový nebo kulturní vliv jiné skupiny. Podstatou vertikálního soupeření je pak to, že se lidé přestanou vnímat jaké dané komunita třeba pod vlivem jiného seburčení. Jelikož je identita vždy rozprostřena mezi několika sférami, vyvstává otázka, na kterou z nich klást větší důraz. K tomu by se ještě mohl řadit úbytek obyvatel v důsledku nějaké katastrofy.

(Buzan 2005: 141)

Tyto jednotlivé hrozby se velice často doplňují. Referenčním objektem je to, s čím se dokáží jednotlivci identifikovat a mohou to považovat za ohrožené. Jsou to tak klany, kmeny či národy. Národy se mohou někdy výrazně překrývat s hranicemi státu a proto se na něj někdy odvolávají političtí představitelé. Ve

své podstatě se zde nejedná o nějakou zásadní inovaci, protože myšlenka societátální bezpečnosti se objevuje již od čtyřicátých a padesátých let dvacátého století. Společnost byla již tehdy vymezena jazykem, náboženstvím, mírou socializace a interpretací společné paměti. (Schmid 2007: 21-25)

Na druhou stranu však tato problematika nebyla realisty vnímána jako dostatečná pro zařazení do výzkumu bezpečnosti. (Höll 2011: 7)

Migrace je nejsilnější v intraregionální dynamice nebo mezi sousedními regiony. Vertikální soupeření převládá v případech politické integrace. K horizontálnímu soupeření dochází na všech úrovních – menšiny v rámci státu se obávají převálcování většinou, slabší státy se obávají dominantního vliv silnějších sousedů. Podobně jako ve vojenském sektoru je i ve společenském důležitý geografický aspekt. Je totiž podstatně jednodušší imigrovat do sousedního státu než na druhý konec světa.

Je otázkou, zda vznikají bezpečnostní regiony i ve společenské bezpečnosti. V Evropě je tento jev silný. Pro Evropu je problematičtější především imigrace. Regiony jsou v podstatě identické s vojenskými a politickými. (Buzan 1998:146) Proto budu v této práci vycházet z existence jediného regionu.

Politický sektor

Politická bezpečnost je založena na organizační stabilitě společenského řádu. O politické bezpečnosti lze uvažovat i směrem k referenčním objektům jako je mezinárodní společenství nebo mezinárodní právo. Je nejširší v tom, že všechny hrozby a reakce vznikají v politickém prostředí. Politická bezpečnost se vztahuje k politickému celku, jímž se díky historickému vývoji v rámci vestfálského systému staly především státy. Politické hrozby směřují vůči vnitřní legitimitě nebo vnější legitimitě. (Buzan 2005: 169)

Podle mého názoru může na vnitřní legitimitu útočit i organizovaný zločin, protože podkopává fungování státního aparátu, korumpuje ho a kromě jiného může díky vzbuzování odporu veřejnosti vůči konání (či spíše nekonání) státního aparátu ohrozit ztotožnění obyvatelstva s politickým režimem. To ovšem považuji za extrémní polohu. Na vnější legitimitu může mít dopad i zásadní

posun ve vnímání mezinárodního práva. Jeho zásadní změna bude mít nepochybně dopad vnímání vnější suverenity států vestfálského typu. Proto v souladu s předloženou teorií chci do kategorie politického sektoru zařadit i aspekty, ve kterých mělo dění na západním Balkáně vliv na podobu mezinárodního práva.

Hlavním referenčním objektem bude nepochybně stát. Vedle toho je to i zmiňované mezinárodní právo a fungování mezinárodního systému. To však v tomto případě nechci sledovat jako takové, ale dopad jeho změn opět na fungování státu. Aktéry sekuritizace jsou nepochybně politické elity státu.

Stát sestává ze tří složek: idejí, fyzické základny a institucí. (Buzan 2005: 175)

Za bezpečnostní problém je možné prohlásit vše, co ohrožuje suverenitu politického útvaru. Změna mezinárodního práva ve směru k akceptování například humanitárních intervencí se pak může stát ohrožením pro referenční objekty typu vestfálského státu pro budoucnost.

Trendy ke globalizaci neoslabují jiné úrovně. Podle schématu na straně 191 v knize „Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu“ je regionální dynamika ve vojenském, politickém i společenském sektoru z hlediska sekuritizace dominantní. Regionální bezpečnostní komplexity v těchto sektorech dominují. Evropa pak v těchto sektorech patří mezi poměrně koherentní regiony, což znamená, že z větší míry se regiony jednotlivých sektorů překrývají. Bezpečnostní problémy ve vojenském sektoru často pramení z obav v ostatních sektorech. Státy přistupují k bezpečnosti jako celku, nikoliv jako odděleným oblastem.

I v novém analytickém rámci zůstává regionální úroveň v popředí zájmu. Dynamika regionální bezpečnosti zůstává významná v sektorech, které jsou výrazně vázány na geografické podmínky, tedy v politickém, vojenském a společenském. (Buzan 2005: 189-193)

2. GEOPOLITICKÉ ZMĚNY NA BALKÁNĚ

2.1 Občanská válka v Bosně a Hercegovině

Bosna a Hercegovina byla republikou, kde se rozpad SFRJ projevil nejtragičtěji. Na počátku roku 1990 se začala aktivizovat zdejší muslimská komunita. Muslimští předáci argumentovali tím, že je potřeba bránit národní identitu a státnost Bosny a Hercegoviny proti snahám Chorvatska a Srbska. Byla založena SDA vedená Alijou Izetbegovićem. V ní však došlo k rozporům ohledně úlohy náboženství ve veřejném životě. Nacionální napětí zvyšovaly také některé výroky chorvatských a srbských představitelů, kteří zpochybňovali republikové hranice.

Vznikly také nacionalisticky orientované strany Srbů a Chorvatů, SDS resp. HDZ. Tyto strany se staly nástrojem při prosazování velkosrbských a velkochorvatských snah. V nadcházejících volbách došlo ke vzájemné podpoře SDA, SDS a HDZ proti komunistům a reformistům federálního premiéra Markoviće. Výsledkem bylo jasné vítězství nacionalistických stran. Jejich kandidáti si tak mezi sebou rozdělily vedoucí posty. Brzy po volbách se projeví vzájemné rozpory a neochota ke konstruktivní spolupráci. Jak dokládají přepisy telefonických rozhovorů, stala se SDS prodlouženou rukou bělehradského vedení. (Doder 2000: 97-98)

Jakmile bylo jasné, že odchod Slovinska a Chorvatska z federace je nevyhnutelný, začaly být patrné přípravy na převzetí moci ze strany JNA a bosenských Srbů. Ti se začali vyzbrojovat a vyhlášovat jednotlivé autonomní oblasti. V reakci na vzrůstající počet federálních vojáků a násilnosti mezi jednotlivými etniky, si i ostatní národnosti začaly budovat ozbrojené oddíly. Prezident Izetbegović se pokusil o zachování národnostního smíru a jednoty země, zatímco Srbové poprvé vznesli návrhy na federalizaci BaH. JNA mohla být k těmto cílům využita, protože během posledních let ztratila charakter nadnárodního prvku, protože do jejich řad se hlásili převážně Srbové a Černohorci, zatímco u bohatších republik byly takové tendence minimální. V 80.

letech také odešla do penze většina pamětníků národně-osvobozeneckého boje. (Dizdarević 2002: 307)

Muslimové odmítali setrvat ve federaci se Srbskem, protože se obávali prezidenta Miloševiče. Proti myšlence na vytvoření národnostních kantonů nebyli ani Chorvaté. Ve vyhrocené situaci vyhlásila bosenská skupština 15. října Memorandum o svrchovanosti republiky.

(Pavković 2000: 158)

Proti tomu se postavili Srbové, kteří vytvořili vlastní skupštinu a vyhlásili referendum. V něm se drtivá většina Srbů vyslovila pro setrvání ve federaci. Země ES však již přestaly věřit v možnost zachování integrity Jugoslávie a ustavily komisi, jež měla posoudit žádosti jednotlivých zemí o uznání nezávislosti. Mezitím vyhlásila skupština bosenských Srbů Republiku srbskou v BaH se sídlem v Sarajevu. V téže době se do vedení HDZ dostal M. Boban, poslušný vykonavatel příkazů Záhřebu. Následovala série jednání se zástupci ES, na nichž Izetbegovič hájil myšlenku unitárního státu, Srbové rozdělení do tří etnických oblastí spojených konfederací a Chorvaté decentralizaci a federalizaci. Došlo se k předběžné dohodě, jež dostala název Cutilheirův plán podle jména portugalského vyjednavče. Nedošlo však k její realizaci a na přelomu února a března se v referendu většina obyvatel vyslovila pro nezávislost. Srbové ho bojkotovali, neboť svůj názor vyjádřili v referendu předchozího roku. To uspíšilo dezintegraci země. Jako reakce na referendum vyrostly v ulicích Sarajeva barikády. Srbové je nakonec odklidili, výměnou za ukončení snah o vyhlášení nezávislosti. Na spontánních demonstracích žádali lidé ukončení násilí a zajištění bezpečnosti.

Přesto však začaly propuknout ozbrojené srážky a realizoval se tajný plán na zajištění kontroly ze strany JNA. Po uzavření příměří v Chorvatsku se na území BaH přesunuly další jednotky JNA. V dubnu již propukly prudké srážky mezi nimi a polovojenskými oddíly Muslimů a Chorvatů. Mírové demonstrace v Sarajevu byly rozehnány střelbou ochranky SDS. V reakci na to uznala EU 7. dubna nezávislou BaH v jejích stávajících hranicích. Po zhroutilí plánu na udržení celé federace prezident Milošević přešel ke koncepci sjednocení všech

srbských území. Usiloval o uznání právní kontinuity SRJ a zároveň deklaroval možnost přistoupení dalších zemí k nové federaci. (Šesták et. al. 1998: 592)

Snaha mezinárodního společenství o ukončení násilností v Bosně byly jednotlivé mírové iniciativy nesoucí název podle svých vyjednávačů. Cutilheirův plán byl předložen na konferenci, jež byla prvním pokusem EU řešit jednáním zúčastněných stran národnostní problémy BaH, a to pomocí regionalizace či kantonizace. Uskutečnila se v Sarajevu a následně v Lisabonu ve dnech 13. – 27. února 1992 za prostřednictví portugalského diplomata J. Cutilheira. Prezident Izetbegović zde trval na unitárním státu. Proti tomu byla rozhodně SDS, protože Srbové (stejně jako Chorvaté) by se tak stali v zemi menšinou pod vládou Muslimů. Karadžić chtěl vytvořit 3 etnické celky spojené do konfederace. Chorvaté si přáli spíše federalizaci. Byla sice podepsána základní dohoda o rozdělení země na kantony, ty však nebyly přesně vymezeny. Delegace SDS i HDZ proto předkládaly vlastní návrhy, které však byly z jejich stran maximalistické. Mělo se také jednat o decentralizaci BiH, což by oslabilo secesionistické tlaky. Souběžně se však Radovan Karadžić setkal v Rakousku s představiteli HDZ při pravděpodobném dojednávání možného rozdělení BiH. Tomu napovídá i fakt, že Mate Boban v Lisabonu požadoval území, která k Chorvatsku připadla již při srbsko-chorvatském vyrovnání v roce 1939.

(Tesař 1999: 294)

V této době byly ještě cíle bosenskosrbského vedení totožné s úmysly Bělehradu. Cílem bylo vytvořit kompaktní území na co největším území BaH tak, aby spojovalo vlastní Srbsko a „zbytkovou“ Jugoslávii se Srby ovládanými oblastmi v Chorvatsku a dále dosáhnout mezinárodní uznání takového stavu. Tato zajištěná území se měla stát základem zamýšleného svazu srbských zemí. (Pavković 2000: 163)

Proti myšlence kantonizace se nestavělo Srbsko ani SDS, ovšem realizované podle vlastních představ. Podle těch mělo být do srbských oblastí zahrnuto prakticky veškeré srbské obyvatelstvo i tam, kde bylo v menšině s možnou výjimkou izolovaných ostrůvků osídlení. Toto řešení by znamenalo přiznat srbskou kontrolu nad zhruba 70% území. (Gow 1997: 81)

Nakonec bylo dosaženo jisté dohody, která získala název po svém prostředníkovi – Cutilheirův plán. BaH měla být zachována ve svých republikových hranicích a vnitřně tvořena samosprávnými celky, vycházejícími ze situace jednak etnické, ale také ekonomické. Plán byl představen na mapě vyznačující jednotlivé opštiny (něco jako okres). Ty měly být svěřeny do správy etnika s absolutní nebo alespoň relativní většinou obyvatelstva. Cutilheirův plán dále předpokládal, že jednotlivé „kantony“ budou mít velkou míru vnitřní samosprávy za současného vysokého stupně centralizace ústředních orgánů. Společnými orgány měly zůstat parlament, centrální ekonomické plánování, ústřední banka, měna, vlajka i reprezentace a zastupování státu navenek.

(Hladký 1996: 145)

Podle plánu měla připadat pod svrchovanost Bosňáků 44% území, Srbů 44% a Chorvatů 12%. Přes počáteční souhlasy nebyl plán nikdy oficiálně podepsán. S plánem totiž žádná ze stran nesouhlasila bez výhrad. Důvodem bylo, že ze 106 opštin bylo pouze 10 takových, které bylo možno považovat za etnicky homogenní. Absurdní tak bylo, že 50% srbské populace BaH zůstávalo mimo navržené srbské oblasti, 18% Bosňáků mimo jim přiřčené území a u Chorvatů toto číslo dosahovalo dokonce 59%. Poprvé zde však bylo přistoupeno na snahy nacionalistů, což se ukázalo být problémem do budoucna.

(Magaš, Žanić 2001: 173-174)

Situace v BiH ale nabírala rychlý spád, když po referendu o nezávislosti, jež bylo Srby bojkotováno, došlo na mnoha místech ke stavění barikád. Za tohoto stavu byla stanoviska Karadžiće a Izetbegoviće neslučitelná. Karadžić byl ochoten přistoupit na jednotnou BiH, ale pouze jako součást Jugoslávie. Jelikož však události směřovali k vyhlášení nezávislosti na Jugoslávii, odvolal svůj původní souhlas s Lisabonskou dohodou a vrátil se k myšlence oddělení srbských území a jejich následném připojení k nové Jugoslávii.

Izetbegović naproti tomu neviděl jinou variantu než nezávislost při zachování zvláštních ekonomických vztahů se zbytkem federace. Nepřipouštěl si možnost vypuknutí války, ale svůj souhlas s Lisabonskou dohodou rovněž odvolal. Nakonec odmítl i obnovená jednání v Sarajevu. Záhy na to bosenští Srbové

vyhlásili Srbskou Republiku v BaH (27. března). Válka pak začala o 10 dní později, jeden den před tím, než ES uznalo BaH jako nezávislý stát

(Rogel 2004: 29)

Namísto očekávaného zklidnění situace tak válka propukla s plnou silou. Vedení BaH začalo narychlo budovat ozbrojené síly, které ale ve výzbroji zaostávaly za srbskými a chorvatskými oddíly. Další ránu jednotě BaH zasadilo vyhlášení nezávislosti Srbské Republiky v BaH, jejíž síly obklíčily Sarajevo a započaly s jeho ostřelováním. Ve městě byl vyhlášen výjimečný stav. V ostatních částech Bosny rovněž propukly boje provázené etnickými čistkami. Působila zde řada polovojenských formací jako Arkanovi Tygři, pod velením Željka Ražnjatoviće. (Nožina 2005: 29)

V reakci na účast JNA při bojích v BaH, uvalilo mezinárodní společenství hospodářské sankce na SRJ. Federální armáda byla následně stažena, avšak zanechala zde část své výzbroje bojujícím Srbům. Ve skutečnosti odešlo z BaH pouze asi 10% vojáků, zbylí pocházeli z BaH. OSN do země vyslala první příslušníky mírových sil. Vlády v Sarajevě a Záhřebu spolu uzavřely dohodu o společné obraně, která byla následně Chorvatskem využívána k přímé vojenské intervenci ve prospěch chorvatské menšiny. Na jihozápadě země Chorvaté vyhlásili Chorvatské společenství Herceg-Bosna s vlastní armádou (HVO). Východobosenská města Goražde, Žepa a Srebrenica se dostala do srbského obklíčení. Ti kontrolovali již více než polovinu bosenského území.

(Stýskalová, Smekal 2005: 108)

Na začátku roku 1993 předložili vyjednavací OSN C. Vance a D. Owen na konferenci v Ženevě mírový plán. Byl rozhodně odmítnut bosenskosrbskou stranou. V důsledku mírového plánu se rozpoutaly boje mezi armádou BaH a HVO. Podle rezoluce OSN byla města Sarajevo, Tuzla, Bihač, Goražde, Žepa a Srebrenica vyhlášena bezpečnými zónami. (Pavković 2000: 172)

Na konferenci v Ženevě dne 3. 1. 1993 předložili vyjednávači OSN Cyrus Vance a David Owen nový plán k dosažení míru v BaH. Toto byl první komplexní mírový plán navržený mezinárodním společenstvím. Tento plán předpokládal rozčlenění BaH do 10 samosprávných kantonů v souladu s etnickým osídlením před začátkem války. Srbové: 3 kantony- Bosenská Krajina (Banja Luka), část SV Bosny (Bijeljina), východní Hercegovina zahrnující i dvě srbské enklávy ve východní Bosně (Trebinja), Chorvaté: 2 kantony- západní Hercegovina (Mostar), část severní Bosny (Derventi). V části západní Hercegoviny a střední Bosny (Travnik)- společná správa Chorvatů a Muslimů. Muslimové: 3 kantony- cazinská Krajina na západě Bosny (Bíhać), část střední Bosny (Zenica), část východní a severovýchodní Bosny (Tuzla), provincie Sarajevo měla být spravována všemi dohromady. Procentuelním rozložením chorvatské a bosňácké oblasti asi 52,3% , srbské 42,2% a Sarajevo asi 5,5% rozlohy země. Každá z provincií měla mít svou vlastní vládu se zastoupení menšin. Předsednictvo republiky by tvořilo 9 členů (po třech z každé národnostní skupiny). To pak mělo jmenovat společnou republikovou vládu. Jednotkám OSN svěřoval plán dohled nad hranicemi republiky, volným pohybem osob a dodržováním lidských práv. (Hladký 1996:156-157)

Jednání o možnosti přijetí tohoto plánu trvala několik měsíců. Karadžić a Boban předběžně s plánem souhlasili, i když byl nejvýhodnější právě pro Chorvaty a naopak neméně pro Srby. Paradoxně reakcí na tento mírový plán se stalo vypuknutí otevřené války mezi HVO a ABiH. Dne 25. 3. Izetbegović nakonec souhlasil spolu s Bobanem s upraveným Vance-Owenovým plánem, přičemž Sarajevo se mělo stát čtvrtou muslimskou provincií. Karadžić na plán nepřistoupil, protože rozděloval srbské území do několika oddělených enkláv. Až 2. 5. ho pod hrozbou náletů a diplomatickým nátlaku podmíněně přijal za předpokladu jeho odsouhlasení parlamentem RS. Ten však plán odmítl a připojil požadavek na vypsání referenda o této otázce. (Tesař 1999: 312)

Referendum se vyjádřilo podle očekávání jednoznačně negativně, což bylo pro osud plánu klíčové, neboť v této době kontrolovali bosenští Srbové okolo dvou třetin území. (Rogel 2004: 32)

Ve svém důsledku tak plán vedl pouze k rozdmýchání konfliktu a vzniku otevřeného nepřátelství mezi HVO a ABiH, protože obě ozbrojené formace začaly etnicky čistit oblasti přiřknuté jim mírovým plánem. Bezprostřední záminkou byl rozkaz bosenského ministra obrany, člena HDZ, aby se jednotky ABiH v chorvatských provinciích podřídily velení HVO a naopak. ABiH však tento rozkaz odmítla splnit. (Magaš, Žanić 2001: 189)

Důvodem chorvatské agrese vůči Bosňákům byl také fakt, že v důsledku vyhánění z jiných částí BaH se mnoho uprchlíků usazovalo v tradičně chorvatských oblastech, což bosenští Chorvaté chápali jako snahu zabrat chorvatskou půdu. Na dalších jednáních v Ženevě přednesli zástupci Chorvatů a Srbů projekt vytvoření tří etnických ministátů spojených do volné konfederace. V reakci na to opustil Izetbegović jednání. V tomto ohledu se rozcházel se svým rivalem v SDA Fikretem Abdićem, který se vyjadřoval pro dohodu. V červenci 1993 pak Izetbegović oznámil, že bosenské vedení odmítá tento plán a vyzval k vytvoření federace. (Magaš, Žanić 2001: 174)

Zásadním handicapem Vance-Owenova plánu bylo jeho odmítání ze strany USA, které ho odmítaly jako jediný ze stálých členů Rady bezpečnosti OSN. Důvodem k tomu měl být nespravedlivý přístup k Muslimům. Přesto však obviňovaly Srby z maření mírového úsilí za to, že i oni plán odmítali. (Gow 1997: 241-245)

Na srbsko-chorvatské návrhy na rozdělení BaH přistupoval nový mírový plán přednesený vyjednávači T. Stoltenbergem (jež nahradil C. Vance) a D. Owenem dne 27. 7. 1993 v Ženevě. Vycházel z jejich požadavků etnicky homogenních států. Předpokládal proto vznik tří republik spojených ve volné unii. V souladu s těmito záměry byla také dohoda chorvatského prezidenta Franjo Tudjmana s jeho srbským protějškem Slobodanem Miloševićem o konfederativním uspořádání BiH. S plánem tak vyslovilo souhlas jak Chorvatsko a Srbsko, tak následně i Mate Boban a Radovan Karadžić, jejich mateřské státy totiž byly prakticky autory návrhu. (Rogel 2004: 32-33)

Plán předpokládal vznik volného svazu 3 bosenských republik, vytvořených na národnostním principu. Chorvatské a bosňácké republiky přiřkl plán 44,9% území, srbské pak 52,1%, zbytek připadal opět na Sarajevo, které mělo být pod správou OSN a představovalo asi 3% území. Mostar a muslimské enklávy ve východní Bosně by spravovala EU. Součástí plánu byly také koridory spojující muslimskou republiku s mořem, řekou Sávou a stejně tak se třemi enklávami ve východní Bosně¹.

V době navržení plánu Izetbegović stále bojkotoval jednání. Bosenský prezident tento plán na dálku odmítal a zároveň podal mezinárodní žalobu proti rozdělení BiH. Chorvaté pak vzápětí vyhlásili nezávislost republiky Herceg-Bosna. Parlament BiH plán nejdříve odmítl, nicméně si uvědomoval reálnou možnost rozdělení země a existence malého bosenského státu. Následně připustil Izetbegović ochotu k jednání. V Ženevě byly zprostředkovány dohody zneprátelených stran a připuštěna možnost konfederací s mateřskými státy pro srbské a chorvatské etnikum. Srbům by například bylo dovoleno uspořádat referendum o vystoupení z Unie a přičlenění k Srbsku. V takovém případě by právní nástupnictví zůstalo muslimské republice. (Tesař 1999: 314)

S plánem vyjádřil Izetbegović nejdříve souhlas, ale v důsledku toho čelil doma silnému odporu. Bosňácký sněm sice plán podmíněčně přijal, v reálu se to však rovnalo jeho odmítnutí. Tento názor pak zopakoval rovněž bosenský parlament, který se v srpnu vyslovil proti plánu. Důvodem bylo, že Bosňákům bylo přiřknuto jen asi 30% území, navíc navzájem rozděleného do několika částí. Nicméně byl plán schválen parlamenty bosenských Srbů i Chorvatů. Nenabízela se však žádná možnost kompromisu. (Hladký 1996: 160 – 161)

Nepodařilo se však dospět k realizaci, protože každá ze stran chtěla bojem maximalizovat své území. Izetbegović nehodlal vládnout s „četníky a ustaši“. Nabízené rozdělení pak bylo nakonec odmítnuto jak Izetbegovićem tak Karadžićem. (Tesař 1999: 315)

¹ Srebrenica, Žepa, Gorazde

Oproti hlavnímu vedení SDA však vyjádřil s plánem souhlas Fikret Abdić ovládající enklávu Velika Kladuša na severozápadě Bosny. Ten pak následně vyhlásil autonomní oblast Západní Bosna, což vedlo k mocenskému střetu s Izetbegovićem, jež proti Abdićovi vyslal jednotky ABiH s cílem odtrženou oblast dobýt. Později uskutečnili Srbové úspěšný protiútok na pomoc Abdićovi, s nímž udržovali dobré ekonomické i politické styky. Bylo to strategické partnerství vzhledem k místní geopolitické situaci (enkláva byla spojnici RS a RSK) a také díky propagandistické prezentaci srbské ochoty žít s Bosňáky v míru v nástupnické Jugoslávii. (Pavković 2000: 165)

Jedním ze sporných bodů byl například přístup jednotlivých republik k moři. Ten má BaH v délce pouze 20 km v oblasti letoviska Neum. Pro Chorvaty je to zásadní otázka, protože v těchto místech přes bosenské území prochází jadranská magistrála spojující jižní Dalmácii se zbytkem země. Chorvaté tak Muslimům nabízeli alternativní řešení, například pronájem chorvatského přístavu Ploče na 99 let. Bosenští Srbové pak pro svůj útvar požadovali pobřeží ležící v chorvatské Dalmácii, což byl požadavek vpravdě nereálný. Ve dnech 26. a 27. 9. 1993 na 350 představitelů muslimského kulturního a politického života sice připustilo možnost podmíněčného přijetí plánu, ve skutečnosti to však nebylo možné považovat za hybný moment. Tento názor následně potvrdil i bosenský parlament. V prosinci došlo ještě k pokusu o záchranu plánu několika dílčími úpravami. Chorvatské a bosňácké republiky pak mělo připadat dohromady 51% území. Bosňáci však byli nadále proti kvůli plánu rozdělit Sarajevo na bosňáckou a srbskou část. (Hladký 1996: 162-165)

Od počátku roku 1994 se začaly více angažovat USA, které se obávaly vzniku čistě muslimského státu na Balkáně. Díky jejich aktivitě došlo ke vzniku chorvatsko-bosňácké federace. Pod hrozbou leteckých úderů byli Srbové nuceni stáhnout se z bezprostředního okolí Sarajeva. Jejich místa zaujali ruští vojáci, což Moskva prezentovala jako své diplomatické vítězství.

Od roku 1994 se situace začala vyvíjet příznivěji pro bosenské vedení, když Chorvatsko umožnilo, aby přes jeho území byli Bosňáci zásobováni od

donátorských muslimských zemí. Instruktoři USA pak začali s výcvikem příslušníků ABiH a chorvatské armády. (Pavković 2000: 166)

V březnu 1994 se projevila intenzivnější diplomatická snaha USA, jejichž záměrem bylo rozhodně vyřešit bosenskou otázku. Chtěli toho dosáhnout „vražením klínu“ mezi bosenské Srby a zbytkovou Jugoslávií. Muslimští i chorvatští zastánci tvrdé linie měli být vyhnáni a dosaženo obnovení důvěry mezi těmito dřívějšími spojenci. Vytvoření jejich federace a také konfederace s Chorvatskem bylo formálně potvrzeno ve Washingtonu 18. března 1994 za přispění Petera Galbraitha a Victora Jackovice, což byli velvyslanci Spojených států v Chorvatsku a BaH. V květnu se poprvé sešlo vedení chorvatsko-bosňácké federace ve složení prezident Krešimir Zubak (Chorvat), viceprezident Ejup Ganić (Muslim) a premiér Haris Silajdžić (Muslim). (Rogel 2004: 34)

Po řadě neúspěchů tak velmoci, zejména pak Spojené státy, zaznamenaly hmatatelnější výsledky svého snažení díky koncepčnějšímu přístupu, sestávajícího z návazných kroků. Základním pilířem dalšího vývoje byl rozhodný tlak na Chorvatsko a Srbsko. USA, Francie, Spojené království, Ruská federace a Spolková republika společně vytvořily takzvanou Kontaktní skupinu, která se měla zasadit o rozhodný zvrat v mírovém úsilí. V samotné BaH byl důraz kladen na připojení RS k existující Federaci BaH a uzavření příměří mezi VRS a armádou FBaH. Po uzavření trvalého míru by následovala rozsáhlá poválečná obnova. První rozhovory kontaktní skupiny se uskutečnily v květnu 1994 ve Francii. Během dohodnutého klidu zbraní byl vypracován mírový plán. (Tesař 1999: 323)

Tento plán předložili diplomaté zemí tvořících kontaktní skupinu 6. 7. 1994 představitelům bojujících stran. Rozděloval území BaH podle etnického principu v poměru 49% pro bosňácko-chorvatskou federaci a 48% pro RS a zbylá 3% zaujímal distrikt Sarajevo pod mezinárodní správou. Brzy poté plán přijali Chorvaté i Bosňáci. Srbové plán odmítli, současně však vyzvali k dalšímu jednání. Vadilo, že plán neřešil statut RS ani neobsahoval zrušení sankcí vůči SRJ. Mezi jejich požadavky patřilo mezinárodní uznání RS, přístup k moři a část

Sarajeva jakožto hlavního města. Parlament rozhodl, že o této otázce bude vypsáno referendum. (Rogel 2004: 34 a 35)

Na bosenské Srby byl v této věci vyvíjen silný mezinárodní tlak a to i od ruských představitelů. Slobodan Milošević dokonce přistoupil k bojkotu RS ze strany SRJ. Milošević a jeho síly pak podnítli kampaň proti Karadžičovi a jeho stoupencům, kteří byli v srbských novinách označeni za vrahy civilistů a Karadžić sám obviněn z korupce, hazardu a šmeliny. Jugoslávie zavedla v srpnu 1994 embargo vůči Republice srbské a Slobodan Milošević ve spolupráci s lidmi z tajné služby RS rozvíjel plán na Karadžićovo odstranění. (Doder 2000: 204)

Za to byly zmírněny sankce proti SRJ. V referendu konaném 27. – 28. 8. 1994 se však naprostá většina obyvatel RS vyslovila k plánu kontaktní skupiny odmítavě. (Hladký 1996: 169- 170)

V prosinci 1994 se o průlom v jednáních pokoušel bývalý americký prezident James Carter, který s Karadžićem dojednal čtyřměsíční příměří. Ten však stále trval na rozdělení hlavního města, obranyschopných hranicích RS, rozdělení infrastruktury a přístupu k moři. (Hladký 1996: 173)

Po odmítnutí plánu ze strany občanů RS v referendu přešly spojené armády Bosňáků a Chorvatů do ofenzivy a dobyly část ztracených území. Srbové reagovali totální mobilizací. V závěru roku nastoupily spojené jednotky bosenských a krajinských Srbů do úspěšné protiofenzivy. (Hladký 1996: 175)

Dne 1. ledna 1995 vstoupilo v platnost čtyřměsíční všeobecné příměří, které však bylo na některých místech porušováno². Přes snahu OSN pak nebylo prodlouženo. Po úspěšném chorvatském útoku na Západní Slavonii bylo dohodnuto brzké spojení RS a RSK. V odvetu na alianční nálety začalo hromadné zajímání příslušníků modrých přileb a jejich užití coby živých štítů³.

² Boje probíhaly nadále v oblasti Bihače.

³ Později byli všichni zajatci propuštěni na výzvu S. Miloševiče.

V červenci byla dobytá východobosenská enkláva Srebrenica, což zpochybnilo úlohu OSN v konfliktu. (Honig 2001: 58)

Následně byla dobytá také Žepa. Možné dobytí Bihače si nemohlo ze strategických důvodů dovolit Chorvatsko⁴. Armádě BaH tak přišla na pomoc chorvatská armáda s těžkou výzbrojí. V srpnu byla zahájena operace „Bouře“ a po několika dnech bojů bylo celé území RSK v chorvatských rukou. Desetitisíce uprchlíků byly nuceny odejít do Bosny. Srbské obklíčení bihačské enklávy bylo proraženo.

V důsledku řady masakrů bylo zjednodušeno nasazování letadel NATO, jež začala bombardovat pozice bosenských Srbů. Ti tak začaly stahovat těžké zbraně z okolí Sarajeva. V Ženevě začala jednání mezi představiteli SRJ, BaH a Chorvatska. Letecké údery byly využity akcemi Bosňáků a Chorvatů, což vyvolalo další vlnu srbských uprchlíků. (Kotyk 1995: 4)

Na nátlak velmocí byli nuceni svůj postup zastavit, protože by to ohrožovalo navrhovanou dohodu. V New Yorku započala jednání, jež pak vyústila v podepsání mírové dohody na základně u města Dayton. V roce 1995 totiž nastala několik důležitých událostí, které přivedly bosenskosrbské představitele k jednacímu stolu. Zesílení vojenských akcí Chorvatska, jež byly nyní koordinovány s armádou BaH, bombardování srbských pozic letectvem NATO a také zesílené diplomatické úsilí USA. To nabralo na intenzitě zejména na jaře a v létě, kdy se jednání účastnili všichni členové kontaktní skupiny. V polovině srpna však byli tři američtí diplomaté, kteří kyvadlově cestovali mezi Srby, Bosňáky a Chorvaty, nalezeni mrtví na hoře Igman nacházející se mezi Sarajevem a Pale. Jejich smrt vedla k ještě většímu zintenzivění mírového procesu. (Rogel 2004: 35-36)

Pravděpodobně klíčovou událostí pro další vývoj války v BaH bylo obsazení tzv. chráněných zón Srebrenica a Žepa ve východní Bosně v červenci 1995. Tento

⁴ Chorvatsko by tím ztratilo možnost znovuzískání Krajiny.

čin naznačoval snahu o vytvoření dvou kompaktních území, jejichž existence byla předpokladem ukončením konfliktu. Tyto akce však měly charakter etnické čistky. Neschopnost modrých přileb zabránit takovým aktům vyvolalo ostrou kritiku světové veřejnosti na adresu OSN. Za činitele schopného aktivně působit v bosenském konfliktu tak bylo napříště považována pouze Severoatlantická aliance. Od masivní vojenské operace nakonec západní státy upustily, ale byla zjednodušena procedura nasazování letadel NATO k obraně chráněných zón a mírových sil. Důležitého úspěchu bylo již dříve dosaženo na poli politickém, když došlo k obnovení Washingtonské dohody, jež ustavovala Federaci BaH. Motivací Chorvatska byla obava ze ztráty území Krajiny, což hrozilo v případě, že v této oblasti nebudou postupovat s Bosňáky koordinovaně. Na základě bosensko-chorvatské dohody o společném vojenském postupu byla během krátkého času zlikvidována Republika Srbská Krajina. Z ní uprchlo kolem 150 000 Srbů, většinou do SRJ. (Tesař 1999: 326)

Osud obležených enkláv Srebrenica a Žepa byl však také důsledkem jednání bosňáckého velení. Již dříve zvažovali vůdci SDA výměnu těchto enkláv za Srby obsazená sarajevská předměstí Vogošča a Ilijaš, která oddělovala hlavní město od hlavních bosňáckých teritorií. Na jaře byl stažen srebrenický velitel Naser Orić a část tamních sil. Přesto dostali v červnu obránci Srebrenice rozkaz zahájit útoky k podpoře ofenzívy kolem Sarajeva. Poskytli tím záminku VRS k obsazení obou enkláv. Ani během následných událostí nevyvinul generální štáb ABiH žádnou aktivitu směřující na pomoc obsazeným enklávám. (Magaš, Žanić 2001: 196)

V srpnu se své role zhostil nový americký vyjednaváč Richard Holbrook. Základem byly především starší návrhy kontaktní skupiny. Měla být zachována jednota BaH při současném rozdělení jejího území mezi F BaH a RS v poměru 51:49, vzájemné uznání jednotlivých nástupnických států a následné zrušení sankcí a poválečná obnova. Srbům mělo být přiznáno právo vytvořit konfederaci s mateřským státem. Sarajevo však mělo zůstat nerozděleným městem. (Hladký 1996: 181)

Namísto k uklidnění situace však došlo k dalšímu masakru na sarajevském tržišti, z něhož byli obviněni Srbové. Reakcí byly masivní nálety sil NATO a následný nátlak na stažení těžkých zbraní z okolí Sarajeva. Spojené síly Bosňáků a Chorvatů využily srbského oslabení a zahájily rozhodující ofenzívu, která se však záhy zdála být hrozbou pro navržený mírový plán a od jejího uskutečnění musela být útočící strana odrazena demonstrací síly NATO. V září bylo v New Yorku dosaženo předběžné dohody válčících stran a zemí kontaktní skupiny. (Tesař 1999: 326)

Dne 8. září účastníci konfliktu souhlasili s mírovými rozhovory na základě návrhů z Ženevy. Jejich základ tvořilo několik bodů. První předpokladem bylo, že BaH bude existovat jako legální entita v původních hranicích. Ta se bude skládat ze dvou částí: Muslimsko-Chorvatské federace (vytvořené v březnu 1994) a Republiky srbské BaH. Každá z těchto částí bude mít vlastní ústavu a právo uzavírat separátní vztahy s okolními státy. Zde je důležité připomenout, že Karadžičova RS byla poprvé uznána jako subjekt mezinárodního práva. Vytvoření separátních vztahů se sousedy však do budoucna mohlo také působit jako dezintegrační faktor. Účastníci také souhlasili s vytvořením komisí dohlížejících na různé aspekty správy země. (Rogel 2004: 37)

Třemi hlavními principy politického systému bylo stanovení funkce prezidenta s celonárodní působností, která by rotovala mezi třemi komunitami. Dále svobodné volby do společného parlamentu, ze dvou třetin tvořeného poslanci z federace a z jedné třetiny poslanci z RS, a také společný ústavní soud. V říjnu byla dojednána dohoda o příměří a zneprátelené strany se vzdaly svých přehnaných požadavků. Otevřen byl koridor do obklíčeného Goražde. Později bylo dohodnuto, že se mírová jednání uskuteční v USA v Ohio. (Hladký 1996: 183)

Začátkem listopadu 1995 započala mírová jednání na americké vojenské základně poblíž města Dayton v Ohio. Toto odlehlé místo bylo Američany zvoleno pro absenci rušivých vlivů. Tentokrát postupovali vyjednaváči velice rázně a užívali silného psychologického nátlaku. Delegacím byly promítány

snímky následků vzdušných úderů sil NATO, aby si uvědomili drtivou převahu západních spojenců a nemožnost jim vojensky vzdorovat. Některým členům byla naznačena existence materiálů dokumentujících jejich zločinnou činnost během války. Jednotlivé delegace byly ubytovány odděleně a vyjednavací pak přecházeli mezi nimi. Nejdříve se dohodli Chorvaté a Bosňáci na rozpuštění struktur Herceg-Bosna a začlenění jejího území pod svrchovanost ústřední vlády v Sarajevu. Nejtěžší vyjednávání se vedlo tradičně o rozdělení území. V závěru konfliktu došlo totiž k výrazným změnám oproti předchozímu vývoji. Federaci BaH tak zůstala území v jihozápadní Bosně, podél chorvatských hranic, která spojovala hlavní území s bihačskou enklávou. Srbům tak musela být postoupena některá území nedávno obsazená chorvatsko-bosňáckými silami. Složitá jednání se vedla o strategický koridor u Brčka. Dne 21. 11. však bylo slavnostně oznámeno, že došlo k podpisu dohody a to především zásluhou Richarda Holbrooka a Warrena Christophera. Oficiální podepsání se pak uskutečnilo 14. 12. v Elysejském paláci v Paříži. Dne 10. listopadu byla konfederace mezi Chorvatskem a Muslimsko-Chorvatskou federací znovu potvrzena a 12. listopadu bylo dosaženo dohody ohledně východní Slavonie, jež byla Srbskem předána Chorvatsku. (Rogel 2004: 37- 38)

Odpor proti dohodě se však zvedl mezi obyvateli RS. Vadilo jim postoupení některých tradičních srbských oblastí federaci BaH, zejména pak srbských čtvrtí Sarajeva. Po několika protestních shromážděních bylo v prosinci uspořádáno také referendum, které se vyslovilo 98,8 % proti dohodě. Zvrátit vývoj to však již nemohlo a tak mnozí volili raději dobrovolný odchod. (Hladký 1996: 190)

Závěrečný text mírové dohody byl slavnostně podepsán 14. 12. v Elysejském paláci. V následujících dnech převzaly pravomoci od jednotek UPROFOR mnohonárodnostní síly IFOR. Rovněž byla dohodnuta rozsáhlá mezinárodní pomoc na poválečné obnově země. (Hladký 1996: 182)

2.2 Konflikt v jihosrbské provincii Kosovo

Výrazných geopolitických změn doznala na přelomu 20. a 21. století také jihosrbská provincie Kosovo. Zdejší problematické vztahy mezi hlavními dvěma národnostmi se táhly již od přechodu tohoto území pod srbskou správu po balkánských válkách ze let 1912-1913 a po první světové válce. Meziválečná Jugoslávie byla pod silným vlivem velkosrbských kruhů, což nepřálo dobrým vztahům s ostatními národy federace. Úspěšné vyřešení nepřinesla ani Titova vláda, ale za jeho časů se ještě dařilo držet tenze pod pokličkou. Po jeho smrti a nástupu nacionálně orientovaných politiků bylo mezietnické napětí přiživováno i oficiální vládní politikou.

Po rozpadu jugoslávské federace se změnily také podmínky v Kosovu. Svazová republika Jugoslávie již byl stát s jedním preferovaným národem, kde byla popřena dřívější rovnost národů. Srbské kruhy ji považovaly za přechodný stav a chtěly dále připojit srbské oblasti v Bosně a Hercegovině a Chorvatsku. Stoupala diskriminace nesrbských národů. Podle přístupu mezinárodního společenství měly nezávislost získat jen bývalé svazové republiky, což nebyl případ Kosova. Obávalo se také že podpora Albánců by posílila separatistické snahy u Srbů žijících v Bosně a Chorvatsku. Důležitý je i fakt, že po vyhlášení nezávislosti Makedonie se půl milionu Albánců ocitlo v jiném státě.

Albánské vedení tak přišlo s novou koncepcí, která předpokládala přechod k pasivní rezistenci, oddělení vlastní komunity od státních institucí a vybudování vlastního stínového aparátu. Kosovský problém měl být také celosvětově zviditelněn. Cílem tohoto plánu bylo přejít pod mezinárodní správu.

(Pelikán, Jan: 1997, 51)

V tajných volbách byl Ibrahim Rugova zvolen prezidentem. Albáncům se podařilo vybudovat fungující instituce a vybírají dobrovolnou daň. Hospodářství prakticky nefunguje, což vede k velké emigraci rozvoji černého obchodu. Pomalé výsledky pasivní rezistence však vedou k příklonu k násilnému řešení. 1997 se poprvé objevuje Kosovská osvobozená armáda (UCK), jediným jejím cílem je sjednocení albánských území. Policejní režim se stává

neudržitelným, ale Bělehrad nemá žádnou koncepci do budoucnosti. Neúspěšné jsou pokusy navázat kontakt s představiteli Albánců. Boje mezi UCK a srbskou policií dosáhly stavu minima pro válečný konflikt. UCK opakovaně napadala srbskou policii. V březnu 1998 vstoupila do bojů s UCK také jugoslávská armáda. V následujících měsících byly stovky lidí zabity a více než 200 000 jich uprchlo ze svých domovů. Většina z těchto osob byla Albánské národnosti. Od roku 1998 jugoslávské síly těžce bojovaly s UCK. (Němec, Petr: 2000, 6)

Rozuzlení přinesl až zásah zvenčí. Po neúspěšném nátlaku na srbské vedení zahájila Severoatlantická aliance letecké údery proti jugoslávským vojenským i civilním cílům. Od března do června 1999 trvaly údery na objekty jugoslávské armády, jugoslávskou infrastrukturu a některé vládní instituce. Jugoslávie byla donucena 9. června 1999 k podpisu smlouvy z Kumanova, která ji zavazovala ke stažení srbských sil. Ty byly posléze nahrazeny jednotkami KFOR. Již za jejich přítomnosti začaly represivní akce druhé strany. Ze země bylo vyhnáno na 100 000 osob. Vedle Srbů to byli i Romové a další nealbánské národnosti. Letecká kampaň, která trvala 78 dní, si vyžádala na pět stovek civilních obětí. Šlo v podstatě o první bojové nasazení Severoatlantické aliance.

Spojené národy odhadovaly, že během kosovské války téměř 640,000 Albánců prchlo z Kosova mezi březnem 1998 a koncem dubna 1999. Většina uprchlíků mířila do Albánie, Makedonie nebo Černé Hory. Některá západní média hlásila, že u řady hraničních přechodů byly osobní doklady některých rodin zničeny srbskými úředníky. Slobodan Milošević a jiní srbsští úředníci byli obžalováni Spojenými národy z válečných zločinů, spáchaných srbskými silami v Kosovu. Proti UCK ale žádná obvinění nevzesly. (Černý, Adam: 2000, 5)

V Kosovu po etnických čistkách nyní žije na 1 700 000 Albánců, na 100 000 Srbů a něco málo Romů a příslušníků dalších etnických skupin. Do vedení státu se sice dostal umírněný politik Ibrahim Rugova, ale někteří další se však netajili, že jejich cílem je i vytvoření Velkého Kosova sjednocením s albánskými oblastmi v Macedonii, případně v Černé Hoře. (Tesař, Filip: 2000, 10)

Dosažením hlavního cíle politické reprezentace kosovských Albánců bylo kontroverzní vyhlášení nezávislosti. Ta dosud není řadou států uznávána, protože byla nastolena proti pravidlům mezinárodního práva a mohla by se stát precedents pro další odpadlické regiony v jiných částech Evropy i světa.

3. DOPAD NA BEZPEČNOST ČESKÉ REPUBLIKY VE VOJENSKÉM SEKTORU

3.1 Praktické dopady na činnost Armády České republiky

Nejhmataelnějším důsledkem geopolitických změn na západě balkánského poloostrova v devadesátých letech pro českou společnost bylo bezpochyby nasazení vojenských sil Československé a posléze České republiky. Ty se zpočátku uskutečnily pod hlavičkou Organizace spojených národů, jež byla po táhlém průběhu konfliktu a neschopnosti OSN zvrátit nepříznivý průběh vystřídána Severoatlantickou aliancí.

UNPROFOR 1992 – 1995

(United Nations Protection Forces)

Byla to první mírová mise, která se týkala událostí v bývalé Jugoslávii a to v letech 1992 až 1995, tedy v období nejprudších bojů mezi znesvářenými stranami konfliktu. Vojáci měli velmi omezený mandát a naproti tomu byli vystaveni neporovnatelně většímu nebezpečí oproti účastníkům pozdějších aktivit mezinárodního společenství v této neklidné oblasti.

Mise UNPROFOR byla ustanovena rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN č. 721 ze dne 27. listopadu 1991. O účasti naší armády v mírových misích na území bývalé Jugoslávie rozhodla vláda tehdejší České a Slovenské Federativní republiky svým usnesením č. 27 ze dne 16. ledna 1992. Hned na to se ve Výcvikovém středisku mírových sil OSN v Českém Krumlově urychleně stavěl československý prapor v síle 500 osob začleněných do tří rot.

Do jednotky byli zařazováni jen vojáci-dobrovolníci, kteří byli ochotni plnit úkoly nasazení na vysoké profesionální úrovni se schopností plně se podřizovat rozkazům a nařízením, které vyplývaly z mandátu OSN pro danou mírovou operaci. Dnem 7. března 1992 vstoupil v platnost mandát Organizace spojených

národů pro ČSFR a 11. března téhož roku vydalo Federální shromáždění ČSFR souhlas k vyslání jednotky.

K nejdůležitějším úkolům zde patřilo: vybudování a zabezpečení činnosti na desítkách kontrolních a propouštěcích stanovištích, organizování mobilních pozorovacích týmů, včetně pozorovacích míst, dohled nad uloženými zbraněmi z nepřátelených stran, ochrana chorvatské obce Podlapač, patrolovací činnost a humanitární pomoc. Ta spočívala například v ostraze a materiálním zabezpečení dočasného tábora pro přesídlence u osady Dolní Lapač, kromě toho byl zabezpečován i doprovod konvojů s humanitární pomocí nebo konvojů s uprchlíky z RSK do Chorvatska. Český prapor působil v sektoru Jih spolu s francouzským a keňským praporem. (Páteček 2004: 4)

Tuto misi poznamenala i jedna tragická událost. V dubnu 1993 byl při dělostřelecké přestřelce mezi chorvatskou a srbskou stranou zabit jeden příslušník ASR a jeden voják AČR byl zraněn.

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3690>

UNCRO 1995 - 1996

(UN Confidence Restoration Operation in Croatia)

Mírová mise se odehrávala od března roku 1995 do ledna roku 1996 na území republiky Chorvatsko. Její podstatou byl polní chirurgický tým, který byl koncipován jako samostatné chirurgické zařízení. To mělo za úkol poskytovat neodkladné, život zachraňující výkony a následně stabilizovat pacienta pro přesun na vyšší zdravotnické služby mise UNPROFOR. Personální složení vycházelo ze stanoveného úkolu, to znamená, že byly vytvořeny dvě chirurgické brigády s anesteziology a středním zdravotnickým personálem s chirurgickou a anesteziologickou erudicí. Vedle toho byla vytvořena odsunová chirurgická jednotka. Celkem tento polní chirurgický tým tvořilo 21 osob.

<http://www.mise.army.cz/historie-misi/historie-zahranicnich-misi-3699/>

UNTAES 1996 - 1998

Čeští vojáci se účastnili rovněž mise UNTAES, která probíhala na území Chorvatska a to od začátku roku 1996 do začátku roku 1998. V březnu 1996 se

česká polní chirurgická nemocnice stěhovala do Východní Slavonie, kde začala působit ve prospěch této mírové mise. Byla umístěna ve městě Klisa a v této misi byla nejvyšším odborným pracovištěm poskytujícím odbornou zdravotnickou pomoc pro zhruba 7000 příslušníků mise.

Převzetím tohoto úkolu došlo opět ke zvýšení počtu odborného personálu na celkem 40 osob a k navýšení techniky. Kromě vyjmenovaných činností musela nemocnice kompletně zabezpečovat úkoly v systému MEDEVAC. To v praxi znamenalo zdravotnickou přepravu a doprovod odsunovaných osob.

<http://www.mise.army.cz/historie-misi/historie-zahranicnich-misi-3699/>

IFOR, SFOR, SFOR II - 1996 - 2004

Po podpisu Daytonské mírové dohody převzali působnost jednotek OSN vojáci pod hlavičko Severoatlantické aliance, ovšem s výrazně rozšířenými pravomocemi. Kontingent Armády České republiky v operaci tvořili příslušníci z různých jednotek a útvarů a vojáci ze zálohy. V průběhu operace IFOR se pohyboval počet kontingentu okolo 850 osob. Jeho hlavní součástí byl 6. mechanizovaný prapor, který čítal zhruba 800 osob. Ostatní příslušníci mnohonárodní mise působili na jednotlivých velitelstvích operace IFOR. Buď na velitelství kontingentu AČR v Záhřebu, na velitelství britské mnohonárodní divize v Gorném Vakufu, jež bylo později bylo přemístěno do Banja Luky, a na velitelství kanadské mnohonárodní brigády v Čoraliči. Část důstojníků trvale působila v Záhřebu a ve Splitu v kontraktační skupině Národního podpůrného prvku a v podpůrné skupině.

Vojenská jednotka byla vyzbrojena adekvátně svému úkolu. Celkem disponoval 6. mechanizovaný prapor 320 kusy pásové a kolové techniky včetně přívěsů.

Po příjezdu do prostoru odpovědnosti praporu začali čeští vojáci budovat základny. V průběhu operace IFOR vybudovali příslušníci českého kontingentu pět základen. Velitelství českého praporu se nacházelo v obci Donja Ljubija, 1. mechanizovaná rota byla dislokována v obci Stari Majdan, 2. mechanizovaná rota měla základnu přímo v zóně separace v obci Arapuša, 3. mechanizovaná rota sídlila v obci Brezičani nedaleko města Prijedor a základna logistiky byla umístěna ve městě Bosanská Krupa. Současně s výstavbou základen jednotka

přebírala prostor odpovědnosti, jehož rozloha se v průběhu operace pohybovala od 3200 do 3600 km². Délka zóny separace činila 62 kilometrů.

S celkovými změnami mírové operace se postupně snižovala nejen velikost českého kontingentu, ale i počet jeho základen. V prostoru odpovědnosti českého praporu došlo postupně k odminování míst budoucích základen a cest využívaných pro pěší a mobilní hlídky. Odminovány musely být také prostory, kde ženisté opravovali mosty, aby po nich mohla projíždět těžká vojenská technika. V průběhu roku 1996 bylo v prostoru odpovědnosti českého praporu odminováno celkem 61 minových polí, což představovalo 1714 protipěchotních min a 84 protitankových min.

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3708>

Operace IFOR skončila o půlnoci z 19. na 20. prosince 1996, kdy pomyslnou štafetu od IFOR převzaly tzv. stabilizující síly s názvem SFOR.

Mise SFOR 1 (Operace Joint Forge – společný postup vpřed) navazovala na misi IFOR (Implementation Force) a byla zahájena v lednu 1997. K hlavním úkolům, které čeští vojáci v této misi plnili, patřilo: realizace závěrů Daytonské dohody, bezpečný návrat utečenců do bezpečných domovů, především ale vytváření podmínek pro naplňování civilních aspektů Daytonu. K tomu napomáhala trvalá spolupráce s mezinárodními nevládními organizacemi jako jsou UNHCR, OBSE, CHARITAS, Červený kříž a další.

Kontingent Armády České republiky byl začleněn pod britské velení do sestavy mnohonárodní divize Jihozápad. Společně s britskými bojovými a zabezpečovacími jednotkami, kanadským mechanizovaným praporem, nizozemským mechanizovaným praporem a malajsijským mechanizovaným praporem plnili čeští vojáci úkoly operace v severozápadní Bosně.

Hlavním úkolem příslušníků praporu bylo zajistit v prostoru jeho odpovědnosti bezpečné podmínky pro návrat uprchlíků. K tomu sloužilo pravidelné hlídkování a pozorování vytypovaných prostorů a objektů, dále pak zajištění demobilizace jednotek zneprátených stran, jejich odzbrojení a kontrola stažení do kasáren, pátrání po hledaných válečných zločincích atd. Současně se však rozvíjela také spolupráce se zástupci místní samosprávy, s nevládními organizacemi a

příslušníky mezinárodních úřadů, kteří působili v prostoru odpovědnosti praporu.

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3707>

K nejvypjatějším situacím při působení jednotky patřila nutnost čelit národnostním konfliktům, minám nebo přímému napadení. Došlo k ostřelování základny logistiky v Bosanské Krupě. Ve třech případech byla na českou patrolu vedena přímá střelba. Ve všech případech však byly útočníci zadrženi a předáni mezinárodní policii. V dubnu 1996 došlo k vážnému střetu mezi Muslimy a Srby ve městě Otoka, rozděleném etnickou hranicí. Situaci se podařilo zvládnout až díky výstražné střelbě a město později přešlo celé do správy Federace Bosny a Hercegoviny. Za dobu působení pak bylo zabaveno na 250 pěchotních a těžkých zbraní, 65 granátů a zlikvidováno 60 minových polí. (Xaverová 2002: 39-41)

KFOR - 1999

Dne 12. července 1999 zahájily mnohonárodní síly KFOR (Kosovo Force) pod vedením Severoatlantické aliance operaci na území Kosova. Jejich hlavním úkolem bylo v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1244 ze dne 10. června 1999 podporovat misi OSN v Kosovu (UNMIK) a přispívat k vytváření a udržování bezpečného prostředí, které umožní pokračování mírového procesu a demokratického vývoje země bez potřeby budoucí přítomnosti nadnárodních vojenských jednotek.

Celkem v misi KFOR v roce 1999 působil 140 příslušníků Armády České republiky. Průzkumná jednotka v počtu 126 osob zahájila působení v sestavě sil KFOR formálním předáním operačního řízení jednotky veliteli sil KFOR dne 12. července 1999.

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3709>

KFOR II - Česko-slovenský prapor

V květnu 2001 bylo rozhodnuto o dalším rozšíření účasti českých vojáků v Kosovu na 400 osob. Téměř čtyři sta českých a sto slovenských profesionálů 1. česko-slovenského mechanizovaného praporu převzalo dnem 19. února 2002

prostor odpovědnosti (území o rozloze 120 km² a 42 km dlouhý úsek provinční srbsko-kosovské hranice). Prapor působil v sestavě mnohonárodní brigády Střed společně s příslušníky 1. britského praporu, 2. britského praporu, norského praporu, švédského praporu a finského praporu.

Hlavním posláním českých a slovenských vojáků, působících ve společném mechanizovaném praporu v misi KFOR, je podle rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1244 zajistit bezpečné a klidné prostředí pro všechna etnika a umožnit mírový a demokratický rozvoj společnosti na tomto území.

K hlavním úkolům patří nepravidelné prohledávací operace, kontrola propouštěcích míst, doprovod osob a automobilů, boj s organizovaným zločinem, zvládnutí demonstrací a nenadálých událostí, výcvik a dohled nad kosovským ochranným sborem a asistence UNMIK (United Nations Mission in Kosovo).

Součástí činnosti česko-slovenského praporu v KFOR je i pomoc civilnímu obyvatelstvu při návratu k normálnímu životu a spolupráce s humanitárními organizacemi při obnově konfliktem poničeného území.

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3711>

Česká republika převzala k 1. srpnu 2005 od Finska roli tzv. vedoucího státu ve struktuře Mnohonárodní brigády Střed. Jednalo se o historicky první úkol AČR tohoto typu, rozsahu a náročnosti, který Češi splnili se ctí.

Na splnění tohoto úkolu se podíleli především příslušníci 7. kontingentu, jehož jádro tvořili vojáci 4. brigády rychlého nasazení pod velením plukovníka Aleše Vodehnala a 8. kontingentu, jehož základ vytvořili příslušníci dělostřeleckého útvaru z Jinců s velitelem plukovníkem Miroslavem Hlaváčem, který 31. července 2006 toto velení předal Švédsku.

Hlavním úkolem mechanizované roty v roce 2007 bylo střežení a monitorování provincionální kosovsko-srbské hranice, zajištění bezpečnosti ochrana menšin a kulturních památek v prostoru odpovědnosti proti hrozbě útoku radikálních extremistických skupin.

K dlouhodobým úkolům praporu dále patřila obnova důvěry mezi etnickými skupinami, podpora příslušníků mise OSN na území Kosova (UNMIK), monitorování činnosti KPC (Kosovský ochranný sbor) a účast na jeho transformaci a výcviku. Od dubna do prosince 2007 byl kontingent posílen o

vertulníkovou jednotku (2x vrtulník Mi-17) s prostorem působení na území provincie Kosova a Bosny a Hercegoviny.

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=6388>

ESSENTIAL HARVEST 2001

V této operaci, která se uskutečnila v období od 17. srpna do 10. října 2001 na území Makedonie, byla Armáda České republiky zastoupena 43. výsadkovou rotou. Ta působila v sestavě 16. vzdušně výsadkové brigády společně s kontingenty Velké Británie, Itálie, Řecka, Francie, Kanady, Španělska, Turecka, Nizozemska, Německa a Belgie.

Úkolem výsadkové roty v operaci byla ostraha a obrana velitelství brigády, retranslačních stanic, doprovod zásobovacích konvojů a aktivní patrolování v prostoru velitelství mnohonárodní brigády.

Za dobu působení českých vojáků v Makedonii byl hlavní cíl operace splněn. Původně stanovený limit na odebrání a zlikvidování 3300 kusů zbraní od albánských povstalců byl překročen. Vojáci mnohonárodní brigády jich za dobu mise shromáždili 3875 kusů.

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3705>

CONCORDIA - 4/2003 - 12/2003

Dnem 1. dubna 2003 převzala Evropská unie odpovědnost za nadnárodní vojenskou mírovou operaci na území bývalé Jugoslávské republiky Makedonie (FYROM). Vystřídala Severoatlantickou alianci, která udržovala mír v Makedonii od léta roku 2001. Za českou stranu se této operaci účastnili pouze dva příslušníci ozbrojených sil.

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3714>

ALTHEA - 2.12.2004-26.6.2008

Česká republika se do operace ALTHEA zapojila od jejího počátku. Kontingent AČR byl po celou dobu svého nasazení součástí sil mnohonárodního úkolového uskupení Sever pod velením Rakouska a odpovídal za ochranu a ostrahu

základny jeho velitelství v Tuzle. V operaci ALTHEA se do konce června 2007 celkem vystřídalo na 400 příslušníků AČR.

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=6391>

Existuje mezera mezi operacemi podle kapitoly VI. a kapitoly VII. Charty OSN. Operace UNPROFOR byla deklarována jako operace podle kapitoly VII., ale ve skutečnosti nebyla ničím jiným než tradičním peacekeepingem a nemohla situaci nijak ovlivnit. Přelomem se tak stalo delegování provedení operace na regionální organizaci, v tomto případě NATO. Tradiční peacekeeping dominoval do 90. let, kdy byly síly rozmístěny mezi strany konfliktu, jež s tím souhlasily a hledaly politické řešení. Omezovaly se na dohled nad příměřím. Naproti tomu operace peacekeepingu 2. generace je prováděna v méně vstřícném prostředí, kde nadále probíhá ozbrojený konflikt. Nutné jsou tak mnohem větší počty příslušníků a opora v armádách velmocí, což částečně omezuje neutralitu. Vynucení míru tak bylo delegováno na regionální organizaci a tato 2. generace je dnes řazena do kapitoly VI. Charty OSN. Vynucovací akce je velkého rozsahu a znamená kvalitativní posun. Je prakticky totožná s válkou. OSN zde pouze autorizuje užití síly a deleguje své pravomoci na jiný subjekt. Je to jediný příklad realizace operace podle kapitoly VII. Mezi tím ale zůstávala mezera, již vyplnily až operace NATO na podporu míru. Ty jsou opřeny o existující vojenské struktury a reálné vojenské možnosti. NATO je schopno dosáhnout vojenských cílů, jež si předtím kladl peacekeeping 2. generace, užitím své síly. Na rozdíl od vynucovací akce kapitoly VII. Mají ale multifunkční charakter a zahrnují celou škálu činností, vedle vojenských také civilní a humanitární. NATO operace je tak kombinací několika typů operací, jež umožňuje v případě potřeby plynulý přechod od jedné k druhé. (Zůna 2002: 26-37)

Operace UNPROFOR tak zůstala klasickou ukázkou podle kapitoly VI. Mandát ani vojenská síla nemohly naplnit očekávání světové veřejnosti, tedy že by dokázaly zabránit ozbrojeným srážkám. To byl i případ českých vojáků v misi. Neměli vynucovací prostředky a fungování „modrých přileb“ bylo zcela závislé na toleranci ze strany bojujících vojsk. Prostředky příslušníků OSN se omezovaly na vlastní ochranu před účinky palby – obrněné transportéry a opevněná stanoviště. Výzbrojí byli pouze lehké zbraně, jež bylo navíc možno

použit pouze pro vlastní ochranu. Za takových podmínek bylo možné pouze monitorovat situaci a transporty s humanitární pomocí jen zmírňovat utrpení místního obyvatelstva. V prostoru dislokace našeho praporu i jinde pak oddělení nepřátelených stran fungovalo pouze potud, dokud obě strany respektovaly zastavení palby. Během chorvatské ofenzívy v Krajině tak byly jednotky UNPROFOR postaveny do role zcela pasivního aktéra a někdy dokonce oběti útoku. Přes tyto nepřekonatelné překážky však vojáci plnili své úkoly s maximálním možným nasazením. Toto období tak charakterizuje hledání možností, jak může mezinárodní společenství zvládnout krizi takových rozměrů za současného zachování nestrannosti a bez hrozby vlastních vysokých ztrát na životech. Daytonská mírová dohoda a následující vývoj byly velkým zlomem pro celý konflikt v bývalé Jugoslávii. Nebyl však způsoben pouze důraznějším nasazením spojeneckých sil. Roli sehrálo vyčerpání bojujících stran po vleklém konfliktu a nemožnost dalšího vedení bojů na dlouhé frontě, především u bosenských Srbů. Na bosenská etnika byl také vyvíjen velký tlak prostřednictvím mateřských zemí. Hrozba trvání sankcí omezila podporu ze strany Bělehradu. V případě Chorvatska pak šlo o obchod, kdy za souhlas s nerozdělením Bosny a Hercegoviny a spojení Chorvatů a Muslimů, získalo Chorvatsko možnost dobýt zpět své ztracené území a přeměnit se na homogenní stát. Jednání bylo možné také proto, že protivníci již etnicky vyčistili „své“ dobyté území. Uskutečnění závěrů Daytonské smlouvy by ale samozřejmě nebylo možné bez nasazení vojenských sil aliance, vybavených již podstatně silnějším mandátem a disponujících větší palebnou silou. Vojenské angažování NATO na Balkáně tak znamená vznik nového druhu mírové operace, umístěného mezi peacekeeping a jednostranné vynucení míru vojenským útokem. Přesto soudím, že díky závislosti na politice velmocí a politice „cukru a biče“ (nabídka Krajiny pro Chorvaty a letecké údery na srbské pozice) ztrácí neutrální podobu jak to známe u více či méně „bezzubých“ akcí OSN.

Na příkladech misí s účastí našich vojáků pak vidíme jak se díky průběhu konfliktu a zapojování mezinárodních sil měnila jejich činnost a stanovené úkoly. V průběhu peacekeepingu 2. generace (v probíhajícím ozbrojeném konfliktu) šlo převážně o monitorovací a hlídkovou činnost a zajišťování vlastní ochrany a budování zázemí. Po leteckém zásahu NATO a podpisu Daytonské

mírové dohody se oblast jejich činnosti přesunula do severozápadní Bosny, protože oblast Krajiny byla již dobyta chorvatskou armádou a nebylo tudíž koho oddělovat a na co dohlížet. Operace vedená NATO se pak průběžně uzpůsobovala měnící se situaci a průběhu mírového procesu. V začátcích tak šlo o důsledné oddělení stran zónou separace a opatřeními jako demobilizace, stažení do kasáren, odevzdávání výzbroje a propouštění válečných zajatců zajistit ukončení válečného stavu. Následovala postkonfliktní rekonstrukce a návrat do normálního stavu. To obnášelo velké zahraniční investice, obnovu infrastruktury a pátrání po válečných zločincích. To se již velice blíží peacebuildingu z tradiční agendy OSN a vyznačuje se velkým zapojením dalších subjektů jako jsou mezinárodní humanitární organizace, OBSE, EU nebo soukromé subjekty.

3.2 Sekuritizace geopolitických změn na balkánském poloostrově v české bezpečnostní politice – vojenský sektor

Základními bezpečnostními dokumenty České republiky ve vztahu k armádě jsou Vojenské strategie respektive vojenská doktrína platná pro dané časové období. První z těch, které byly přijaty po pádu železné opony a zásadní proměně bezpečnostní a politických vztahů ve střední a východní Evropě byla Vojenská doktrína ČSFR přijatá v roce 1991.

Vojenská doktrína ČSFR 1991

Tato vojenská doktrína, jejímž klíčovým posláním bylo reflektovat změnu geopolitických a mocenských poměrů v Evropě a tím i vyvázání Československa z vojensko politického paktu Varšavské smlouvy a vlivu Sovětského svazu vůbec, byla přijata na usnesení Federálního shromáždění na 14. společné schůzi obou jeho komor dne 20. března 1991. Vyjma všeobecných deklarací o suverenitě a postavení Československa v rámci mezinárodního systému klade důraz na úměrnost ozbrojených sil, což byla zásadní změna oproti předchozím dekádám příprav na světový konflikt. Vyjadřuje se zde tak vůlí v co nejkratším čase přebudovat vlastní ozbrojené síly, aby nemohly být druhou stranou

vnímány jako možný zdroj agrese. Důkazem těchto snah má být budování ozbrojených sil na čistě obranných principech.

Československo si také činí nároky na účast v mezinárodních kontrolách, majících za cíl zajistit dodržování mezinárodních dohod při současném nenarušení suverenity a bezpečnosti jiných států. Vylučuje se zde také možnost zahájení ozbrojeného útoku. Deklaruje se připravenost poskytnout své ozbrojené síly pro aktivity mírových sil OSN, vojenských sil OSN nebo v případě živelných katastrof.

V hlavě II si ČSFR plně uvědomuje rizika, které vyplývají z přechodného stavu v Evropě, která by měla směřovat ustavení bezpečnějšího systému. Ta vyplývají z rozdílné úrovně demokracie, ekonomického rozvoje i národnostního vývoje. Pro tuto problematiku si vyhrazuje právo realizovat taková opatření, aby byla těmto rizikům schopna čelit i s použitím síly.

Již v této ranné době zajišťování bezpečnosti demokratického státu se počítá s eventualitami ohrožení i z jiných oblastí než z Evropy a možnost vzniku nových typů ohrožení. Československo by se ve všech případech mělo opírat o systém evropské kolektivní bezpečnosti.

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1991%20Vojenska%20doktrina%20CSFR.pdf>

Vojenská strategie ČR 1994 obsažená v Bílé knize o obraně 1995

Nová vojenská strategie byla přijata vládou České republiky na jejím zasedání 21. prosince 1994. Poprvé je zde deklarován jasný záměr stát se členem vojenských struktur Severoatlantické aliance. Logicky ale přetrvává snaha zajistit si bezpečnost vlastními silami. Žádný stát pak ale není apriorně považován za nepřítele.

Z hlediska bezpečnostní situace v soudobé Evropě je marginalizována možnost vzniku globálního konfliktu. O to více je ale vnímána jako nebezpečí možnost vzniku dalších lokálních konfliktů s potenciálem přerůst do regionálního rozměru. Jako nebezpečí je vnímána politická a ekonomická nestabilita

v některých zemích východní Evropy. Hned na druhém místě je zmíněna probíhající válka na území bývalé Jugoslávie. Riziko je spatřováno v možnosti vzniku rozporů mezi dalšími, dosud neangažovanými, státy a tím eskalace do konfliktu regionálních rozměrů. Zmiňováno je nebezpečí destabilizace v některých zemích, které by mohlo vést k oslabení integračního kurzu, zejména pak prosazování územních a nacionálních požadavků.

Ačkoliv je naznačena minimální pravděpodobnost přímého vojenského napadení České republiky, je vytyčeno počítat s nejnepravděpodobnějšími scénáři na poli mezinárodní bezpečnosti. Zároveň jsou zmiňována nevojenská rizika, mezi nimiž figuruje i nebezpečí masové migrace.

Česká armáda pak má být připravována na možnost zapojení do systému kolektivní obrany a rovněž účast v operacích vedených pod záštitou jednotlivých regionálních či globálních organizací. Probíhající etapa transformace, jejímž cílem má být především snížení počtu vojsk a konvenčních zbraní, by měla být podle tohoto dokumentu ukončena do konce roku 1995, čímž by byl dosažen přechod na standardy NATO.

Hlavním cílem další výstavby armády má být kvalitativní rozvoj poloprofesionální armády připravené k obraně republiky i účasti na společných operacích mírových sil. V tomto ohledu mají být maximálně využity zkušenosti jednotek nasazených na území bývalé Jugoslávie.

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1995%20Bila%20kniha%20o%20obrane%20CR.pdf>

Národní obranná strategie České republiky 1997

Zde je deklarováno, že bezpečnost České republiky je určována především mezinárodně politická a vojenská situace v Evropě. Opět je zde akcentováno, že České republice nehrozí přímé vojenské ohrožení, ale že v jihovýchodních oblastech Evropy reálně existují hrozby vzniku lokálních konfliktů. Zvyšuje se závažnost rizik nevojenského charakteru, která jsou ale mnohem obtížněji předvídatelná. Česká republika má zájem na bezkonfliktním vývoji v Evropě a

tím také ekonomické prosperitě i posílení demokratických institucí v celém regionu. Strategickým cílem je pak dosažení plného členství v NATO včetně jeho vojenských struktur.

(<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1997%20Narodni%20obrana%20strategie%20CR.pdf>)

Vojenská strategie České republiky 1999

Tento dokument vychází z Bezpečnostní strategie České republiky přijaté v témže roce. Definiuje způsob přípravy a nasazení vojenských sil v nových podmínkách, které představuje členství v NATO. Vychází tak z životních a strategických zájmů České republiky, které jsou vysvětleny ve druhém zmiňovaném dokumentu. Operuje se s možností praktického vyloučení možnosti vzniku všeobecného vojenského konfliktu. Na druhou stranu se tak klade důraz na schopnost ozbrojených sil řešit celé spektrum nových druhů rizik. Na prvních místech jsou pak v tomto ohledu uvedeny možnosti ekologických či průmyslových katastrof nebo přerušení toku strategických surovin. Ze sektorových hrozeb hodnocených v této práci je nejvýše postavená možnost rozsáhlých migračních vln, především z oblastí zasažených ozbrojeným konfliktem. Tyto okolnosti by totiž mohly přerůst až v násilné jednání migrantů. Rizika vojenského charakteru jsou v tomto dokumentu zcela upozaděna. Pravděpodobněji se přitom navíc jeví zatažení do ozbrojeného konfliktu následkem napadení spojeneckého státu. Přímá vojenská agrese je z hlediska pravděpodobnosti hodnocena až na posledním místě.

Prioritami armády je tak příprava na nasazení v rámci spojeneckých sil a při mírových a humanitárních operacích. Musí být schopna operovat v různých geografických podmínkách. Armáda podle tohoto dokumentu musí dokázat vyčlenit pro operace mimo území České republiky až 1000 svých příslušníků. To se týká operací prováděných mimo rámec článku 5 washingtonské smlouvy, který se týká společné obrany území Severoatlantické aliance. Vzhledem ke krátké časové proluce mezi vstupem do NATO a vypracováním tohoto strategického dokumentu v něm ještě nemohly být zapracovány všechny nezbytné aspekty tohoto zlomového kroku.

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1999%20Vojenska%20strategie%20CR.pdf>

Vojenská strategie České republiky 2002

Tato strategie byla schválena zasedáním vlády z dubna 2002. V souladu s politikou České republiky tento dokument vytváří podmínky pro aktivní podíl jejích ozbrojených sil na realizaci Evropské bezpečnostní a obranné politiky (European Security and Defence Policy - ESDP). Z důvodů vstupu do NATO a tím způsobenou přelomovou změnou v ukotvení České republiky v mezinárodním systému musela být předchozí vojenská strategie novelizována po relativně krátké době.

Vstupem do aliance se zásadním způsobem proměnilo vnější bezpečnostní prostředí. Kromě posílení svého postavení a pevného ukotvení mezi demokratickými státy západního typu klade členství nové nároky na Českou republiku jako na člen, jenž je povinen v případě ohrožení svých spojenců jim poskytnout účinnou pomoc.

Ještě více ale byla snížena pravděpodobnost přímého vojenského ohrožení České republiky vnějším protivníkem. O to více jsou zdůrazněna rizika pro mezinárodní řád, která vycházejí od nevládních skupin ale i některých vlád, které nerespektují mezinárodní právo a fungování mezinárodního řádu. Více jsou akcentována i rizika nevojenského charakteru. Vzhledem k časovému ukotvení krátce po teroristických útocích z 11. září je poprvé v takové míře akcentována problematika mezinárodního terorismu. Poslání armády je mimo jiné spatřováno v účasti na asistenčních operacích, které se uskuteční v souladu s chartou OSN. Nasazení ozbrojených sil mimo území republiky má minimalizovat možnost přenesení konfliktu na její území.

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2002%20Vojenska%20strategie%20CR.pdf>

3.3 Zhodnocení vojenských hrozeb plynoucích z geopolitických změn Balkánu a jejich sekuritizace v české bezpečnostní politice

Po rozpadu východního bloku a konci studené války se možnost vzniku globálního vojenského konfliktu výrazně snížila. Následný vývoj na území Svazové federativní republiky Jugoslávie ale začal představovat nemalou hrozbu pro bezpečnost a stabilitu části evropského kontinentu a potenciálně se mohl rozšířit i do jiných oblastí. Především v prvních letech konfliktu nebyl vzhledem k odmítavému postoji jednotlivých protivníků k mírovým iniciativám ze strany mezinárodního společenství následný vývoj snadno odhadnutelný a ukončení bylo v nedohlednu.

Pravděpodobnost přímého vojenského ohrožení území České republiky sice byla krajně mizivá, ale vedení státu se přesto rozhodlo k vojenské angažovanosti formou mírových misí pod hlavičkou OSN. Nasazení českých vojáků ale příliš neodpovídala dynamice konfliktu, z čehož lze vyvodit, že nešlo o reakci na bezprostřední vojenské nebezpečí nýbrž o politické rozhodnutí. Jeho cílem bylo podílet se odpovědným přístupem na budování dlouhodobé stability na kontinentu a pomocí novým spojencům si zajistit příznivé vnímání vlastního přínosu pro budoucnost. V době nejtěžších bojů totiž československá a posléze česká armáda vysílala vojenské kontingenty čítající okolo pěti stovek vojáků, kteří plnili pozorovací a ochranné úkoly v rámci mandátu OSN. Masovější nasazení českých sil by přitom jistě nebylo proti zájmům mezinárodního společenství.

Podstatně výraznější české vojenské přítomnosti se západní Balkán dočkal po podpisu Daytonské mírové dohody, tedy v době, kdy násilí mezi jednotlivými znesvářenými etniky utichlo. V té době bylo reálné nebezpečí rozšíření lokálního konfliktu do dalších částí Evropy oproti počátečním letům zcela eliminováno. Úkolem českých vojáků, stejně jako ostatních národních kontingentů, bylo dohlížet na implementaci mírové smlouvy a zajištění odzbrojení a demobilizace ozbrojených sil bosenských etnik. Nasazení sil a prostředků se postupně snižovalo. Nasazení v rámci sil KFOR nelze vzhledem k omezenému geografickému ohraničení kosovského konfliktu a jeho vzdálenosti, stejně jako

změněnému mezinárodně-politickému postavení České republiky, chápat jinak, než jako politické rozhodnutí, jež mělo naplnit spojenecké závazky vůči NATO.

Podobné závěry lze vyvodit i z analýzy vojensko-bezpečnostních dokumentů, které česká exekutiva přijímala od ranných 90. let. Z prvního z nich se dá ještě vyčíst nejistota ohledně vlastního zakotvení ve změněných geopolitických podmínkách, kdy český stát ztratil bývalé „spojence“ a ještě si nevytvořil svazky nové. Po více než čtyřiceti letech stagnace geopolitického vývoje způsobené konzervačními účinky železné opony, byly další možné změny ve východní Evropě velmi těžko odhadnutelné.

Jako s reálnou hrozbou je tak počítáno s rozdílnými ekonomickými podmínkami v jednotlivých státech východní Evropy a silícími tendencemi k prosazování nacionalistických požadavků.

Z hlediska sektorového pojetí bezpečnosti tak můžeme konstatovat, že nasazení českých ozbrojených sil v konfliktech na balkánském poloostrově nebylo v drtivé většině motivováno vnímáním tamního dění jako přímé vojenské hrozby pro referenční objekt, jímž je v této práci Česká republika. Alespoň to není patrné z jednání aktéra sekuritizace. Tímto aktérem nemohl být nikdo jiný než vláda České republiky s částečným přispěním odborných kruhů z vojenského prostředí, které v tomto případě plnily úlohu funkčního aktéra.

4. DOPAD NA BEZPEČNOST ČESKÉ REPUBLIKY VE SPOLEČENSKÉM SEKTORU

4.1 Praktické dopady na společnost v České republice

Nejčastějším a nejmarkantnějším dopadem ozbrojených konfliktů na okolní i vzdálenější státy, které vůbec nemusí být aktérem tohoto konfliktu, bývají migrační vlny uprchlíků. V mezinárodních vztazích není tento jev ničím novým, protože stačí vzpomenout stěhování národů, které v největší míře zformovalo tvář evropského kontinentu. Tak jako v minulosti, kdy nápor nově příchozích, kteří byli ze svých bydlišť vypuzeni jiným agresorem, ničil jiné politické útvary, je i v současnosti tento jev průvodním jevem prakticky všech válečných konfliktů. Jak již bylo naznačeno, nemusí jít jen o jejich důsledek, ale také často příčinu. Dění na Balkáně z přelomu 20. a 21. století by mohlo být rovněž dobrým příkladem takového působení, ale eskalace latentního konfliktu v Makedonii díky masovému přísunu kosovsko-albánských uprchlíků není předmětem této práce. Přílivová vlna migrantů se přirozeně nevyhnula ani Československu potažmo České republice. Geografická vzdálenost místa konfliktu není příliš velká, ale na druhou stranu poskytovala dostatečnou ochranu před děním v zasažené oblasti. Na atraktivitě České republiky jistě neubrala ani jazyková blízkost a dřívější kulturní vazby.

V roce 1992, kdy po vyhlášení tamní nezávislosti eskaloval konflikt mezi jednotlivými etniky v Bosně a Hercegovině, zaznamenaly československé úřady na našem území 13 žadatelů o mezinárodní ochranu z tohoto nového státu. Tamních občanů s dlouhodobým či trvalým pobytem na našem území bylo 5. Mezi občany, kteří se hlásili k občanství bývalé nebo srbko-černohorské Jugoslávie, to bylo 64 žadatelů o mezinárodní ochranu. Avšak osob s trvalým pobytem to bylo celých 2506. S chorvatským státním občanstvím se v této době o azyl v České republice nikdo neucházel. Tamních občanů s dlouhodobým či trvalým pobytem bylo u nás 147.

V roce 1993 bylo na našem území registrováno 9 žadatelů o azyl z Bosny a Hercegoviny a trvale nebo dlouhodobě zde žilo již 416 jejich občanů. S Jugoslávským občanstvím zde pobývalo 22 osob, které žádaly o mezinárodní ochranu. S trvalým nebo dlouhodobým pobytem zde setrvalo 3468 lidí, kteří se prokazovali jugoslávským pasem. Ani v tomto roce se nikdo z Chorvatských občanů o azyl v České republice neucházel. Občanů Chorvatska zde žilo trvale či dlouhodobě 546.

V roce 1994 bylo u nás 13 žadatelů o mezinárodní ochranu z Bosny a Hercegoviny a trvale či dlouhodobě zde žilo 720 občanů této země. K bývalé nebo „zbytkové“ Jugoslávii se hlásilo 79 žadatelů o azyl. Trvalý či dlouhodobý pobyt mělo v tomto roce v České republice 4166 jugoslávských občanů. Oproti předchozím letům zde přibyli dva chorvatští občané, kteří žádali o mezinárodní ochranu a 988 jejich spoluobčanů zde žilo dlouhodobě či trvale.

Rok 1995 byl pro Balkán hodně přelomový, protože po téměř čtyřech letech byla díky americké iniciativě a nátlaku na znesvářené strany ukončena krvavá občanská válka v Bosně a Hercegovině. Žadatelů o azyl z této země ale mírně přibylo a evidováno jich bylo 17. Již 915 bosenských občanů zde mělo dlouhodobý nebo trvalý pobyt. Počet jugoslávských občanů žádajících o azyl doznal další zvrat a zastavil se na čísle 12. Trvalý či dlouhodobý pobyt zde mělo již 5022 občanů Jugoslávie. V tomto roce zde byl jediný žadatel o azyl z Chorvatska, ale počet chorvatských občanů s povolením k pobytu dosáhl již počtu 1545 osob.

V roce 1996 se situace na Balkáně pomalu stabilizovala, přesto v tomto roce žádalo o český azyl 13 občanů Bosny a Hercegoviny. 956 dalších zde mělo v té době povolený trvalý či alespoň dlouhodobý pobyt. Přes zastavení bojů žádalo o azyl 27 jugoslávských občanů a počet těch, kteří zde legálně pobývali, se držel na stabilních počtech. Bylo jich v tomto roce evidováno 5007. Chorvatsko zde mělo nadále jednoho žadatele o azyl a 1999 trvale či dlouhodobě žijících občanů.

V roce 1997 poklesla přítomnost občanů z bývalé Jugoslávie jen u některých skupin. Nebyl to ale případ Bosny a Hercegoviny, protože z tamních občanů zde 20 žádalo o mezinárodní ochranu. Trvale či dlouhodobě žijících zde jich bylo již 1334. Počet žadatelů o azyl ze Svazové republiky Jugoslávie se zvýšil na 31, ale tamních občanů s povolením k pobytu zde výrazně ubylo. Ke konci roku jich bylo registrováno 3826. Z Chorvatska o azyl nikdo nežádal a počet jeho občanů v České republice dosáhl počtu 2112.

V roce 1998 žádalo o azyl 16 občanů Bosny a Hercegoviny a 1402 jich zde mělo trvalý či dlouhodobý pobyt. Počet žadatelů o azyl z Jugoslávie výrazně narostl a zastavil se na čísle 711. Nadále zde žilo 3894 občanů této země. Z chorvatských občanů zde 3 žádali o mezinárodní ochranu a 2076 zde žilo trvale či dlouhodobě.

V roce 1999 eskalovalo napětí na jiném místě bývalé Jugoslávie. Z Bosny a Hercegoviny zde tehdy žádalo 6 osob o mezinárodní ochranu a 1622 zde mělo povolený pobyt. Z Jugoslávie nadále žádalo o azyl velké množství lidí. Ke konci roku jich bylo evidováno 621. Počet tamních občanů s trvalým či dlouhodobým pobytem v České republice opět mírně narostl a dosáhl čísla 4106. Jeden chorvatský občan zde žádal o azyl a 2213 jeho spoluobčanů zde žilo legálně.

V roce 2000, kdy se dostal konflikt v Kosovu pod kontrolu mezinárodních sil bylo v České republice evidováno 8 žadatelů o azyl z Bosny a Hercegoviny a 1550 dalších občanů této země zde žilo trvale či dlouhodobě. Počet žadatelů o azyl z Jugoslávie poklesl na 165 a počet trvale či dlouhodobě žijících měl podobný trend. Koncem roku 2000 jich zde bylo 3680. Jeden občan Chorvatska zde žádal o azyl a 1948 jich zde mělo povolení k pobytu.

(http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001)

(dalšími zdroji byly neveřejné statistické údaje zaslané na vyžádání Ředitelstvím služby Cizinecké Policie ČR a odborem azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR)

4.2 Sekuritizace geopolitických změn na balkánském poloostrově v české bezpečnostní politice – společenský sektor

Vojenská strategie ČR 1994 obsažená v Bílé knize o obraně 1995

V tomto již zmiňovaném dokumentu je zmiňována jen minimální pravděpodobnost přímého vojenského napadení České republiky, ale zároveň jsou zde nově zmiňována i nevojenská rizika. Mezi nimi je jmenovitě zmiňováno právě nebezpečí masové migrace, což může být v tomto roce interpretováno jako reflexe českých zkušeností s právě ukončenou válkou na území Bosny a Hercegoviny.

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1995%20Bila%20kniha%20o%20obrane%20CR.pdf>

Bezpečnostní strategie České republiky 1999

Upozorňuje se na možnost vzniku nových hrozeb nižší intenzity, které ale ve své kombinaci mohou představovat reálné ohrožení. Vysloveně se uvádí, že bezpečnostní rizika, jimiž může být Česká republika ohrožena, jsou diferencovaná a jejich vznik a působení se prolínají v oblastech civilizační a společenské, politicko-vojenské, ekonomické, ekologické a v oblasti kriminality a organizovaného zločinu. Na čtvrtém místě v následném výčtu jsou pak uvedeny rozsáhlé migrační vlny, jejichž pronikání na území státu může přerůst v násilnou činnost migrantů. Více je tato problematika v kapitole věnované oblasti vnitřní bezpečnosti. Na tomto poli je stejně jako v případě vnější obrany akcentována spolupráce s mezinárodními organizacemi, jichž je Česká republika členem. Na druhém místě mezi hrozbami pro vnitřní bezpečnost státu je nelegální migrace, což dokládá zájem o tuto problematiku, ale nejedná se zcela o jev, který byl v této kapitole sledován. Tím byla migrace legální, která se nachází pod kontrolou úřadů a pověřených bezpečnostních složek. V případě nelegální formy přistěhovalectví je zmiňována možnost jejího nezvládnutí, což by mohlo způsobit sociální tenze a narušit stabilitu.

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/002.pdf>

V tomto dokumentu se uvádí, že nejzávažnější hrozbou pro bezpečnost Evropy je nedořešená situace na jihovýchodě Evropy. Zdejší situace totiž není dostatečně stabilizovaná a je proto nutné usilovat o prosazení lidských práv, demokratických hodnot a rovněž potrestání válečných zločinců. Regionální konflikty a rozdíly v životní úrovni jsou totiž příčinou migrace osob, která je v kulturním prostředí Evropy citlivou otázkou. Negativní reakce některých skupin obyvatelstva totiž odsouvá migranty na okraj společnosti, kde se mohou následně zapojit do trestné činnosti. Ať již individuální nebo organizované. Taková činnost pak následně zhoršuje vnímání těchto skupin ze strany domácího obyvatelstva. Nedílnou součástí zajištění bezpečnosti je pak předcházení nebo bránění jevům jako je mimo jiné i nelegální migrace. Dále se deklaruje, že Česká republika je odhodlána vytvořit podmínky pro účinný boj proti nelegální migraci, často spojené s organizovaným zločinem. Jeho existence pak zvyšuje xenofobní nálady u většinové populace.

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2001%20Bezpecnostni%20strategie%20CR.pdf>

4.3 Zhodnocení společenských hrozeb plynoucích z geopolitických změn Balkánu a jejich sekuritizace v české bezpečnostní politice

Pokud porovnáme vývoj imigrace ze zemí zasažených konflikty na balkánském poloostrově právě s dynamikou těchto konfliktů. Jsou výsledky poněkud rozporné. Prvotní hypotéza o tom, že v době válečných konfliktů bude přítomnost občanů zasažených států kulminovat a po jejich vyřešení se budou tyto osoby vracet do svých původních domovin platí jen někde. V případě republiky Bosna a Hercegovina je příliv jejích občanů do České republiky kontinuální a dá se říci, že i pozvolný. Nejvýraznější skok lze zaznamenat mezi lety 1992 a 1994, pak je již nárůst mírnější, ale trvalý. Neustává ani v roce 1995, kdy byla podepsána Daytonská mírová dohoda, která uprchlíkům garantovala právo návratu. Z toho, lze usuzovat, že v této době nebyla hlavním důvodem o vlastní bezprostřední fyzické ohrožení, ale spíše obavy z budoucnosti a existenčních problémů. To lze vidět i na současném vývoji a ekonomické situace

Bosny a Hercegovina, která se i přes masivní zahraniční pomoc potýká s ekonomickou stagnací a velkou nezaměstnaností.

Obdobné je to i v případě Chorvatska. Přítomnost jeho občanů v České republice výrazně rostla ve válečných letech, ale i v roce následujícím. Největší skok byl o všem na rok 1994, což lze možná spojovat i s děním v Krajině, kde byla zlikvidována separatistická Republika srbská Krajina. V roce 1997 došlo ke kulminaci přílivu osob z chorvatským státním občanstvím. V následujících letech jsou jejich početní stavy kolísavé.

Nejvýraznější zvraty jsou viditelnější v případě občanů Jugoslávie. Z této země pocházelo nejvíce žadatelů o mezinárodní ochranu v České republice mezi státy Balkánu, nejvíce výrazné to pak bylo v letech 1992 a 1994. Poté se jejich počet snížil, aby prudce narostl v letech 1998 a 1999, kdy kulminovala kosovská krize. Po vyřešení krize je znatelný pokles na čtvrtinu stavu oproti předchozímu roku. Přítomnost jugoslávských občanů s trvalým či dlouhodobým pobytem se v České republice zvyšovala po celou dobu války, tak jako u jiných skupin občanů. V mírovém roce 1995 nárůst kulminoval a od následujícího roku je patrný pokles. Obdobně jako v případě tamních žadatelů o azyl došlo k dalšímu nárůstu v době kulminace kosovské krize, i když v této kategorii cizích státních příslušníků nebyl tak markantní jako u žadatelů o mezinárodní ochranu. V roce 2000 je pak znatelný opětovný pokles.

Ve srovnání s občany jiných zemí ve sledovaném období ale překvapí, že přítomnosti občanů ze států zasažených balkánskými válkami nebyl tak masový jako u jiných. Například občanů Bulharska žádalo v České republice po všechny sledované roky nesrovnatelně více. Například v roce 1993 jich bylo více než stokrát více než občanů válkou sužované Bosny a Hercegoviny. Podobně vysoké počty bychom našli i v případě sousedního Rumunska. Vyšší jsou tyto hodnoty u občanů Ruské federace nebo Ukrajiny. V případě osob s trvalým nebo dlouhodobým pobytem by srovnávání údajů bylo poněkud zavádějící, protože dominanci by si udržely takové entity jako Poláci, Němci nebo Číňané.

V české bezpečnostní politice není tato problematika tak silně reflektována jako jiné oblasti vnější i vnitřní bezpečnosti. Strategické dokumenty operují spíše

s jevem nelegální migrace, ačkoliv i legální migrace se může dostat do přímých spojitostí s organizovaným zločinem. Na což je právě v případě nelegální migrace poukazováno. Poprvé je tato problematika zmiňována ve vojenské strategii z roku 1994, ale až do konce devadesátých se promítá absence obecnějšího dokumentu, který by se více věnoval i nevojenským hrozbám. Změna přichází až v letech 1999 a následně 2001, ale pouze v souvislosti s migrací nelegální. Oproti tomu ve vojenské strategii z roku 1994 se výslovně hovoří o hrozbě masové migrace, což může být způsobeno aktuální situací na Balkáně, kterou nebylo jednoduché zodpovědně předpovídat. Dá se říci, že bezpečnost v tomto sektoru sekuritizovala vláda České republiky, jakožto aktér sekuritizace, jen minimálně, ač mohl objektivně představovat pro referenční objekt reálnou hrozbu. Spíše než oblasti Balkánu se to ale týká jiných částí světa, ze kterých byl ve sledovaném období proud migrantů silnější.

5. DOPAD NA BEZPEČNOST ČESKÉ REPUBLIKY V POLITICKÉM SEKTORU

5.1 Praktické dopady státní aparát České republiky

Do této kapitoly jsem zařadil kriminální aktivity ať již jednotlivců nebo organizovaných skupin, protože vedle svých účinků na společnost mohou mít devastující účinky rovněž na fungování státního aparátu. Po pádu železné opony a zrušení střežených hranic se země jako Česká republika staly vítaným útočištěm pro činnost kriminálních gangů z jiných částí Evropy, především tedy její východní části. Bylo to způsobeno politickým chaosem, společenskou nejistotou a ekonomickým propadem v těchto zemích. Dalším důležitým hlediskem bylo, že mimo dostatečnou kontrolu se ocitlo velké množství zbraní patřících dříve armádám, které se dříve připravovaly na očekávaný střet nepřátelských táborů. Dalším výrazným faktorem, který jistě přispěl k rozvoji podsvětí v mnoha zemích bývalého východního bloku, byla nečekaná bezprizornost velkého množství bývalých příslušníků jednotlivých ozbrojených složek, kterých již nebylo zapotřebí takové množství nebo se dostali do vlastních existenčních problémů. Česká republika byla destinací, která nabízela jazykovou blízkost a rovněž pro mnohé z takto příchozích důvěrně známé prostředí z let předchozích. Během let se tak v České republice etablovala řada organizovaných skupin, které mezi sebou bojovaly o působiště a později soupeřily o sféry vlivu na chod veřejné sféry. Nikoliv překvapivě jim dominovaly ruskojazyčné gangy, ale na následujících příčkách se nacházely organizované skupiny z balkánských nebo kavkazských zemí. Mimo tyto aktéry zde dodnes působí a úspěšně se rozvíjí rovněž asijské mafie, protože jejich zázemí se bezpečně rozrůstá a pro bezpečnostní složky skýtá obtížně překonatelnou bariéru.

Zločinci z bývalé Jugoslávie, ale ještě větší míře pak ze sousední Albánie, využívali k pronikání na české území celou škálu postupů jako je například zakládání obchodních firem nebo fingováním sňatků. Díky korupci státních úřadů pro ně nebyl problém zajistit si různé dokumenty, včetně zbrojních průkazů. Své arzenály tak často mají v držení legálně. (Nožina 2003: 138)

Jejich nejčastějším oborem je obchod s drogami, které dostávají na naše území a pak dále do západní Evropy několika osvědčenými cestami. K přepravě nejčastěji využívají kamionovou dopravu, ale výjimkou není ani zneužívání turistických autobusových zájezdů. (Nožina 2003: 140)

Další hojnou činností je obchod s lidmi, převaděčství a s tím související padělání úředních dokumentů. Dále organizování prostituce, násilná trestná činnost nebo krádeže a následný vývoj vozidel. Balkánští zločinci si na území státu vytváření trvalé základny a začali již pronikat i do státních struktur. (Nožina 2003: 153)

Dokladem o činnosti cizojazyčných zločineckých gangů na našem území jsou policejní statistiky, které zachycují počty osob, u nichž policejní orgány navrhly podání obžaloby. Například v roce 1995 se to týkalo 220 osob z balkánských států. V roce 1996 to bylo 256 osob. V roce 1997 již 430. V následujícím roce došlo v tomto směru ke kulminaci, protože obžalováno bylo 497 osob z balkánských států. V roce 1999 byl zaznamenán pokles na 467 obžalovaných. V roce 2000 to pak bylo 345 lidí. Ve stejné době to ale u jiných skupin obžalovaných bylo podstatně více. V roce kulminace aktivity balkánských zločinců byly počty obžalovaných občanů Ukrajiny 1088.

V případě cizích státních příslušníků v českých věznicích jsou statiky podle občanství následující. V roce 1995 pykal v českých věznicích 101 občan Jugoslávie. Následující rok 96. Rok 1997 trávilo v českém vězení 78 občanů Jugoslávie. V roce 1998 číslo stouplo na 98 a následující rok mírně pokleslo na 91. Stejný údaj byl zaznamenán i v následujícím roce. V případě Ukrajiny to byli v roce 1998 celkem 703 její občané.

Pokud bereme v úvahu celou skupiny vězňů z balkánských zemí, tak v roce 1995 jich byl v českých věznicích 201. V roce 1996 je to 234. V roce 1997 jich bylo 266. V roce 1998 jejich počet nepatrně vzrostl na 268. Roku 1999 jejich počty kulminovali na stavu 279. V dalším roce následoval mírný pokles na 263.

<http://www.ok.cz/iksp/docs/299.pdf>

5.2 Sekuritizace geopolitických změn na balkánském poloostrově v české bezpečnostní politice – politický sektor

Ve strategických dokumentech přijatých vládou České republiky v průběhu devadesátých let věnována přílišná pozornost. První vlašťovkou je v tomto směru Bezpečnostní strategie České republiky z roku 1999. Ta upozorňuje se na možnost vzniku nových hrozeb nižší intenzity, které ale ve své kombinaci mohou představovat reálné ohrožení. Vysloveně se uvádí, že bezpečnostní rizika, jimiž může být Česká republika ohrožena, jsou diferencovaná a jejich vznik a působení se prolínají v oblastech civilizační a společenské, politicko-vojenské, ekonomické, ekologické a v oblasti kriminality a organizovaného zločinu. Na čtvrtém místě v následném výčtu jsou pak uvedeny rozsáhlé migrační vlny, jejichž pronikání na území státu může přerůst v násilnou činnost migrantů. Více je tato problematika v kapitole věnované oblasti vnitřní bezpečnosti. Na tomto poli je stejně jako v případě vnější obrany akcentována spolupráce s mezinárodními organizacemi, jichž je Česká republika členem. Na druhém místě mezi hrozbami pro vnitřní bezpečnost státu je nelegální migrace, což dokládá zájem o tuto problematiku, ale nejedná se zcela o jev, který byl v této kapitole sledován. Tím byla migrace legální, která se nachází pod kontrolou úřadů a pověřených bezpečnostních složek. V případě nelegální formy přistěhovalectví je zmiňována možnost jejího nezvládnutí, což by mohlo způsobit sociální tenze a narušit stabilitu.

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/002.pdf>

V podobném duchu je i následná novelizace tohoto dokumentu z roku 2001. Podle ní je nedílnou součástí zajištění bezpečnosti státu je eliminování negativních jevů. Těmi jsou mimo jiné organizovaný zločin, který dominuje v oblastech jako je obchod s lidmi, zbraněmi a narkotiky. Důležitým úkolem bezpečnostních složek je boj proti všem formám organizovaného zločinu, jehož působení představuje vážné bezpečnostní riziko. Jedním z nejúčinnějších způsobů, jak organizovaný zločin potírat, je eliminace legalizování výnosů z tohoto druhu trestné činnosti a zabavování nelegálních zisků.

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2001%20Bezpecnostni%20strategie%20CR.pdf>

Na nebezpečí tohoto směru upozorňuje ale například výroční zpráva o činnosti BIS. Podle jejích závěrů představuje problematika organizovaného zločinu jedno z největších nebezpečí pro bezpečnost a stabilitu státu. Hlavní riziko je ale spatřováno zejména v ruskojazyčném prostředí.

<http://www.bis.cz/n/1998-06-01-zprava-o-cinnosti-za-rok-1996-a-1997.html>

V následné zprávě, která bilancuje činnost BIS za roky 1998 a 1999, je vycítit větší znepokojení ve vztahu k problematice organizovaného zločinu. Zejména z jeho nestabilizujícího a korumpujícího vlivu na společenské a politické instituce. Mezi třemi nejnebezpečnějšími skupinami jsou zmiňovány kosovsko-albánské zločinecké skupiny. Jejich doménou je především obchod s drogami a dále prostituce, obchod se zbraněmi a vymáhání dluhů. Je konstatováno, že ani po ukončení kosovské krize nedošlo k omezení jejich činnosti, ale naopak nárůstu, což napovídá trvalé zakotvení těchto skupin v českém prostředí.

<http://www.bis.cz/n/2000-06-01-zprava-o-cinnosti-za-rok-1998-a-1999.html>

5.3 Zhodnocení hrozeb plynoucích z geopolitických změn Balkánu v politickém sektoru a jejich sekuritizace v české bezpečnostní politice

Objektivně vzato je organizovaný zločin závažným problémem, který na škále možných hrozeb pomalu vystřídává konvenční vojenské hrozby. V tom si je podobný s mezinárodním terorismem, s nímž ho mimochodem pojí úzké vazby. Nejinak je tomu i v případě kosovsko-albánských zločineckých skupin, které ze svých prostředků financovali aktivity Kosovské osvobozené armády. Na rozdíl od běžných uprchlíků, kteří se většinou po deeskalaci konfliktu snaží o návrat do vlasti, u těchto skupin dochází k rychlé asimilaci v domácím prostředí. Ve vztahu k obžalovaným nebo vězněným osobám z balkánských zemí lze sice vyzorovat obdobný trend jako v případě migrantů. Tedy, že v době kosovské krize dochází ke kulminaci trestné činnosti těchto osob, ale na druhou stranu i v době před ní docházelo k postupnému průběžnému nárůstu trestné činnosti. Ani po deeskalaci kosovské krize není opadnutí trestné činnosti příliš patrné. Je nutné připustit, že činnost balkánských organizovaných skupin není oproti aktivitám jiných národnostních či etnických skupin tak fatální. Tradičně

největším problémem jsou v českém prostředí ruskojazyčné gangy a nejinak tomu asi bude i v blízké budoucnosti. Velkým problémem v tomto ohledu jsou již nějakou dobu asijské gangy. Nevýhodou v odhalování jejich činnosti a případné infiltraci je výrazná jazyková bariéra a kulturní i fyziologická odlišnost.

Přesto dynamika sekuritizace tohoto problému není taková, jak by si tato hrozba zasloužila. Ve strategických vládních dokumentech, jakými jsou jednotlivé bezpečnostní nebo vojenské strategie, je zmiňována spíše okrajově. Podstatně zodpovědnější přístup lze v tomto směru vysledovat u Bezpečnostní informační služby, která ve svých pravidelných zprávách přikládá činnosti mezinárodních zločineckých gangů mnohem větší. Tato složka má ale k referenčnímu objektu, jakým je Česká republika, postavení funkčního aktéra, protože má směrem k exekutivě pouze poradní hlas.

ZÁVĚR

Hrozby plynoucí z geopolitických změn na mapě balkánského poloostrova neměly v jednotlivých sektorech stejnou intenzitu. Což je zřejmě dáno i tím, že geografická vzdálenost působí u jednotlivých sektorů různou měrou. Vojenský sektor je příkladem toho, kdy hrozba neměla reálnější obrysy. Pravděpodobnost přímého vojenského ohrožení území České republiky sice byla krajně mizivá, ale vedení státu se přesto rozhodlo k vojenské angažovanosti formou mírových misí pod hlavičkou OSN. Nasazení českých vojáků ale příliš neodpovídala dynamice konfliktu, z čehož lze vyvodit, že nešlo o reakci na bezprostřední vojenské nebezpečí nýbrž o politické rozhodnutí. Jeho cílem bylo podílet se odpovědným přístupem na budování dlouhodobé stability na kontinentu a pomocí novým spojencům si zajistit příznivé vnímání vlastního přínosu pro budoucnost. V době nejtěžších bojů totiž československá a posléze česká armáda vysílala vojenské kontingenty čítající okolo pěti stovek vojáků, kteří plnili pozorovací a ochranné úkoly v rámci mandátu OSN. Masovější nasazení českých sil by přitom jistě nebylo proti zájmům mezinárodního společenství.

Podstatně výraznější české vojenské přítomnosti se západní Balkán dočkal po podpisu Daytonské mírové dohody, tedy v době, kdy násilí mezi jednotlivými znesvářenými etniky utichlo. V té době bylo reálné nebezpečí rozšíření lokálního konfliktu do dalších částí Evropy oproti počátečním letům zcela eliminováno. Úkolem českých vojáků, stejně jako ostatních národních kontingentů, bylo dohlížet na implementaci mírové smlouvy a zajištění odzbrojení a demobilizace ozbrojených sil bosenských etnik. Nasazení sil a prostředků se postupně snižovalo. Nasazení v rámci sil KFOR nelze vzhledem k omezenému geografickému ohraničení kosovského konfliktu a jeho vzdálenosti, stejně jako změněnému mezinárodně-politickému postavení České republiky, chápat jinak, než jako politické rozhodnutí, jež mělo naplnit spojenecké závazky vůči NATO.

Podobné závěry lze vyvodit i z analýzy vojensko-bezpečnostních dokumentů, které česká exekutiva přijímala od ranných 90. let. Z prvního z nich se dá ještě vyčíst nejistota ohledně vlastního zakotvení ve změněných geopolitických

podmínkách, kdy český stát ztratil bývalé „spojence“ a ještě si nevytvořil svazky nové. Po více než čtyřiceti letech stagnace geopolitického vývoje způsobené konzervačními účinky železné opony, byly další možné změny ve východní Evropě velmi těžko odhadnutelné.

Z hlediska sektorového pojetí bezpečnosti tak můžeme konstatovat, že nasazení českých ozbrojených sil v konfliktech na balkánském poloostrově nebylo v drtivé většině motivováno vnímáním tamního dění jako přímé vojenské hrozby pro referenční objekt. Alespoň to není patrné z jednání aktéra sekuritizace. Tímto aktérem nemohl být nikdo jiný než vláda České republiky s částečným přispěním odborných kruhů z vojenského prostředí, které v tomto případě plnily úlohu funkčního aktéra.

Pokud porovnáme vývoj imigrace ze zemí zasažených konflikty na balkánském poloostrově právě s dynamikou těchto konfliktů. Jsou výsledky poněkud rozporné. Prvotní hypotéza o tom, že v době válečných konfliktů bude přítomnost občanů zasažených států kulminovat a po jejich vyřešení se budou tyto osoby vracet do svých původních domovin platí jen někde. V případě republiky Bosna a Hercegovina je příliv jejích občanů do České republiky kontinuální a dá se říci, že i pozvolný. Nejvýraznější skok lze zaznamenat mezi lety 1992 a 1994, pak je již nárůst mírnější, ale trvalý. Neustává ani v roce 1995, kdy byla podepsána Daytonská mírová dohoda, která uprchlíkům garantovala právo návratu. Z toho, lze usuzovat, že v této době nebyla hlavním důvodem o vlastní bezprostřední fyzické ohrožení, ale spíše obavy z budoucnosti a existenčních problémů. To lze vidět i na současném vývoji a ekonomické situace Bosny a Hercegovina, která se i přes masivní zahraniční pomoc potýká s ekonomickou stagnací a velkou nezaměstnaností.

Obdobné je to i v případě Chorvatska. Přítomnost jeho občanů v České republice výrazně rostla ve válečných letech, ale i v roce následujícím. Největší skok byl o všem na rok 1994, což lze možná spojovat i s děním v Krajině, kde byla zlikvidována separatistická Republika srbská Krajina. V roce 1997 došlo ke kulminaci přílivu osob z chorvatským státním občanstvím. V následujících letech jsou jejich početní stavy kolísavé.

Nejvýraznější zvraty jsou viditelnější v případě občanů Jugoslávie. Z této země pocházelo nejvíce žadatelů o mezinárodní ochranu v České republice mezi státy Balkánu, nejvíce výrazné to pak bylo v letech 1992 a 1994. Poté se jejich počet snížil, aby prudce narostl v letech 1998 a 1999, kdy kulminovala kosovská krize. Po vyřešení krize je znatelný pokles na čtvrtinu stavu oproti předchozímu roku. Přítomnost jugoslávských občanů s trvalým či dlouhodobým pobytem se v České republice zvyšovala po celou dobu války, tak jako u jiných skupin občanů. V mírovém roce 1995 nárůst kulminoval a od následujícího roku je patrný pokles. Obdobně jako v případě tamních žadatelů o azyl došlo k dalšímu nárůstu v době kulminace kosovské krize, i když v této kategorii cizích státních příslušníků nebyl tak markantní jako u žadatelů o mezinárodní ochranu. V roce 2000 je pak znatelný opětovný pokles.

V české bezpečnostní politice není tato problematika tak silně reflektována jako jiné oblasti vnější i vnitřní bezpečnosti. Strategické dokumenty operují spíše s jevem nelegální migrace, ačkoliv i legální migrace se může dostat do přímých spojitostí s organizovaným zločinem. Na což je právě v případě nelegální migrace poukazováno. Poprvé je tato problematika zmiňována ve vojenské strategii z roku 1994, ale až do konce devadesátých se promítá absence obecnějšího dokumentu, který by se více věnoval i nevojenským hrozbám. Změna přichází až v letech 1999 a následně 2001, ale pouze v souvislosti s migrací nelegální. Oproti tomu ve vojenské strategii z roku 1994 se výslovně hovoří o hrozbě masové migrace, což může být způsobeno aktuální situací na Balkáně, kterou nebylo jednoduché zodpovědně předpovídat. Dá se říci, že bezpečnost v tomto sektoru sekuritizovala vláda České republiky, jakožto aktér sekuritizace, jen minimálně, ač mohl objektivně představovat pro referenční objekt reálnou hrozbu. Spíše než oblasti Balkánu se to ale týká jiných částí světa, ze kterých byl ve sledovaném období proud migrantů silnější.

Chování organizovaných zločineckých skupin je odlišné od ostatních migrantů. Na rozdíl od běžných uprchlíků, kteří se většinou po deeskalaci konfliktu snaží o návrat do vlasti, u těchto skupin dochází k rychlé asimilaci v domácím prostředí. Ve vztahu k obžalovaným nebo vězněným osobám z balkánských zemí lze sice

vypozorovat obdobný trend jako v případě migrantů. Tedy, že v době kosovské krize dochází ke kulminaci trestné činnosti těchto osob, ale na druhou stranu i v době před ní docházelo k postupnému průběžnému nárůstu trestné činnosti. Ani po deeskalaci kosovské krize není opadnutí trestné činnosti příliš patrné. Je nutné připustit, že činnost balkánských organizovaných skupin není oproti aktivitám jiných národnostních či etnických skupin tak fatální.

Přesto dynamika sekuritizace tohoto problému není taková, jak by si tato hrozba zasloužila. Ve strategických vládních dokumentech, jakými jsou jednotlivé bezpečnostní nebo vojenské strategie, je zmiňována spíše okrajově. Podstatně zodpovědnější přístup lze v tomto směru vysledovat u Bezpečnostní informační služby, která ve svých pravidelných zprávách přikládá činnosti mezinárodních zločineckých gangů mnohem větší. Tato složka má ale k referenčnímu objektu, jakým je Česká republika, postavení funkčního aktéra, protože má směrem k exekutivě pouze poradní hlas.

Prvotní hypotéza pro vojenský sektor, která předpokládala, že dění na Balkáně nebude pro Českou republiku představovat reálnější hrozbu se prokázala a porovnání české angažovanosti s dynamikou tamních konfliktů dokazuje, že se jednalo z drtivé většiny o politické rozhodnutí. K určité sekuritizaci tohoto problému došlo, ale jen v minimální míře a to v počátcích tamních konfliktů. Hypotéza, která předpokládala úzkou provázanost mezi přílivem a přítomností migrantů ze zemí zasažených konflikty, se potvrdila pouze částečně. Důvod této nejednotnosti lze asi hledat v nestejném vývoji v původních domovinách běženců. Úskalí pro další výzkum v tomto směru však vidím v tom, že podle občanství migranta se dá jen obtížně vyčíst jeho ukotvení ve sledovaném prostoru. Přesto, že v některých dobách mohla mít tato problematika výraznější bezpečnostní dopady, byla jí v bezpečnostní problematice věnována menší pozornost. Podobně nejednoznačně vyznívá objektivní hodnocení hrozby organizovaného zločinu. V době kosovské krize sice dochází ke kulminaci aktivit zločineckých skupin, ale nárůst lze vysledovat i v období mezi oběma sledovanými konflikty. Ani tato problematika nebyla pro sekuritizujícího aktéra klíčová, ačkoliv funkční aktér na její závažnost poukazoval.

SUMMARY

Initial hypothesis for military sector which assumed that course of events in Balkan would not constitute real threat for the Czech Republic was proved and comparison of Czech involvement with dynamics of local conflicts proves that most of the time it was about political decision making. It got to some securitization of this problem but only in minimal degree namely at the beginning of local conflicts. Hypothesis which supposes close linking between influx and presence of migrants from countries affected by conflicts was confirmed only partially. Reason for this dissension can be probably traced in unequal development in original homelands of refugees. However I see difficulty in the next research in this area at that point that it is difficult to analyze activity of migrant in monitored area only according to his citizenship. Notwithstanding it could have had this problematic distinct security relevance in some time and smaller attention was here for this problematic. Objective evaluation of threat from organized crime comes similarly inconclusive in dependence on dynamics of conflict. In time of crisis in Kosovo come indeed to culmination of activity of criminal organizations but rise could be followed also in period between both observed conflicts. Neither this problematic was crucial for actor of securitization although functional actor pointed to its relevance.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborné články:

1. Bednář, Pavel. 1991. „Problémy a perspektivy mnohonárodnostního státu.“ *Mezinárodní politika* 6/1991, 22-24.
2. Bougarel, Xavier. 2003. „Islam and Politics in Post-Communist Balkans.“ In: *New Approaches to Balkan Studies*. Herndon: Brassey's. 345-361.
3. Burke, Anthony. 2007. *What security makes possible*. Working paper 2007/1. Canberra
4. Černý, Adam. 2000. „Balkán v dekadě změn.“ *Mezinárodní politika* 4/2000, 4-5.
5. Ehl, Martin. 1997. „Dávno bývalá Jugoslávie.“ *Mezinárodní politika* 12/1997, 24-26.
6. Ehl, Martin. 2005. „Mezi Bruselem, Teheránem a Washingtonem.“ *Mezinárodní politika* 11/2005, 10-12.
7. Eichler, Jan. 2000. „Evropská bezpečnost a stabilita po Kosovu.“ *Mezinárodní politika* 4/2000, 17-28.
8. Floyd, Rita. 2007. *Human security and the Kopenhagen school's securitization approach*. *Human security journal*. Vol 5
9. Hladík, Jan. 1995. „Zločiny vůči kulturnímu dědictví.“ *Mezinárodní politika* 10/1995, 13.
10. Holl, Otmar. 2011. *Concepts of comprehensive Security*. Viena
11. Kotyk, Václav. 1995. „Operace NATO v Bosně.“ *Mezinárodní politika* 10/1995, 4-6.
12. Kotyk, Václav. 1996. „Daytonská dohoda a co dál?“ *Mezinárodní politika* 11/1996, 4-6.
13. Mičunovič, Dragoljub. 1995. „Co bylo, co je a co by mohlo být.“ *Mezinárodní politika* 10/1995, 9-12.
14. Mlakar, Mirko. 1993. „Paljanski nonoizgovor: Ekavicom po ijekavici.“ *Vreme* 13. 9. 1993, 11.

15. Němec, Petr. 2000. „Vyhraná válka nebo prohraný mír?“
Mezinárodní politika 4/2000, 6.
16. Nožina, Miroslav. 2005. „Bosna a Hercegovina: symbióza
zločinu, podnikání a politiky.“ Mezinárodní politika 11/2005, 28-
29.
17. Ondrejčák, Robert. 2002. „Albánská otázka, Kosovo a Macedónsko.“
Mezinárodní politika 8/ 2002, 24-27.
18. Rehnicer, Raymond. 1995. „Exploze nacionalistického
extremismu v bývalé Jugoslávii.“ Mezinárodní politika 10/1995,
6-8.
19. Robinson, David. 2010. Critical security studies and the
deconstruction of realist hegemony. Journal of alternative
perspectives in the social studies. Vol 2. Western Australia
20. Schmidt, Markus. 2007. The concept of comprehensive
security. Naval postgraduate school. Monterey
21. Siegl, Erik. 2005. „Reforma armády a policie v Bosně a
Hercegovině.“ Mezinárodní politika 11/2005, 8-10.
22. Šterba, Václav. 2005. „Evropská unie a západní Balkán.“
Mezinárodní politika 11/2005, 18-20.
23. Šubrtová, Květa. 2000. „Bosenské drama nekončí.“ Mezinárodní
politika 4/2000, 12-14.
24. Tesař, Filip. 2000. „Otazníky nad budoucností Kosova.“ Mezinárodní
politika 4/ 2000, 9-10.
25. van Velthem, Edouard. 2000. „, Hodina kosovských účtů.“ Mezinárodní
politika 4/ 2000, 7-8.
26. Walt, Stephen M. 1991. Renaissance of security studies. International
Studies Quarterly. Vol. 35

Literatura:

1. Arnautović, Suad. 1996. Izbori u Bosni i Hercegovina 90'.
Sarajevo: Promocult.

2. Barša, Pavel a Strmiska, Maxmilián. 1999. Národní stát a etnický konflikt. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
3. Buzan, Barry. 1991. People, states and Fear. Harvester Wheatsheaf
4. Buzan, Barry. Waever, Ole. De Wilde, Jaap. 2005: Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu. Brno: centrum strategických studií
5. Buzan, Barry. Waever, Ole. 2003. Regions and Powers: The structure of international security. Cambridge university press
6. Cabada, Ladislav a Dvořáková, Vladimíra. 2004. Komparace politických systémů III. Praha: Vysoká škola ekonomická.
7. Dizdarevič, Raif. 2002. Od smrti Tita do smrti Jugoslávie. Praha: Jan Vašut.
8. Doder, Dusko, Branson, Louise. 2000. Milošević. Praha: Práh.
9. Gow, James. 1997. Triumph of the lack of will. Columbia university press.
10. Hladký, Ladislav. 1996. Bosna a Hercegovina. Brno: Doplněk.
11. Hoare, Marko A. 2004. How Bosnia armed. London: Saqi.
12. Honig, Jan Willem. 2001. Srebrenica: zpráva o válečném zločinu. Praha: Mladá Fronta.
13. Izetbegović, Alija. 1990. Islámská deklarace. Praha: El Ittihad el Islami.
14. Lovrenović, Ivan. 2000. Bosna a Hercegovina. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.
15. Lučić, Ivo. 2005. Evolution and condition of the elites in Bosnia-Herzegovina. In: National security and the future.
16. Magaš, Branka a Žanić, Ivo. 2001. The war in Croatia and Bosnia-Herzegovina. London: Cass.
17. Matvejevič, Predrag, Stevanović, Vidosav a Dizdarevič, Zlatko. 2003. Strůjci války a míru. Praha: G plus G.
18. Páteček, Ladislav. 2004. Čest, hrdost a statečnost. Prostějov s.n.
19. Pavković, Alexandar. 2000. The fragmentation of Yugoslavia: Nationalism and war in the Balkans. Palgrave Macmillan.

20. Pelikán, Jan. 1997. Národnostní otázka ve svazové republice Jugoslávii. Praha: Karolinum.
21. Pirjevec, Jože. 2000. Jugoslávie 1918-1992. Praha: Argo.
22. Rogel, Carole. 2004. The breakup of Yugoslavia and its aftermath. Westport: Greenwood.
23. Stýskalová, Věra a Smekal, Hubert. 2005. Zahraniční a bezpečnostní politika Slovinska, Chorvatska a Rumunska a bezpečnostní situace v Bosně a Hercegovině. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
24. Šesták, Miroslav et. al. 1998. Dějiny Jihoslovanských zemí. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
25. Tesař, Filip. 1999. Ozbrojený konflikt na území Bosny a Hercegoviny po rozpadu SFRJ. In: Etnické menšiny ve střední Evropě. Praha: G plus G.
26. Thompson, Mark. 1995. Kovanje rata: Mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Zagreb: Hrvatski helsinški odbor.
27. Truhláš, Kamil. 1998. Bosna a Hercegovina, geneze konfliktu a implementace míru. Brno: Masarykova univerzita.
28. Ústava SFRJ. 1978. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
29. Waever, Ole. 1995. Securitization and Desecuritization. New York: Columbia university press.
30. Waisová, Šárka. 2005. Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích. Praha: Portál.
31. Weithmann, M. W. 1996. Balkán: 2000 let mezi východem a západem. Praha: Vyšehrad.
32. Xaverová, Jarmila. 2002. Čeští vojáci v Bosně a Hercegovině v mírových operacích pod vedením NATO. Praha: Ministerstvo obrany
33. Zůna, Jaromír. 2002. NATO operace na podporu míru. Brno: Vojenská akademie

Internetové zdroje:

<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=1594>

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1991%20Vojenska%20doktrina%20CSFR.pdf>

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1995%20Bila%20kniha%20o%20obrane%20CR.pdf>

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1997%20Narodni%20obranna%20strategie%20CR.pdf>

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1999%20Vojenska%20strategie%20CR.pdf>

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2002%20Vojenska%20strategie%20CR.pdf>

[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B900334BBE/\\$File/c01r02.xls](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B900334BBE/$File/c01r02.xls)

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/002.pdf>

<http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2001%20Bezpecnostni%20strategie%20CR.pdf>

(http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001)

<http://www.ok.cz/iksp/docs/299.pdf>

<http://www.bis.cz/n/1998-06-01-zprava-o-cinnosti-za-rok-1996-a-1997.html>

<http://www.bis.cz/n/2000-06-01-zprava-o-cinnosti-za-rok-1998-a-1999.html>

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3690>

<http://www.mise.army.cz/historie-misi/historie-zahranicnich-misi-3699/>

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3708>

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3707>

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3709>

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3711>

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=6388>

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3705>

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3714>

<http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=6391>

(dalšími zdroji byly neveřejné statistické údaje zaslané na vyžádání Ředitelstvím služby Cizinecké policie ČR a odborem azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR)

ZMĚNY GEOPOLITICKÉ MAPY BALKÁNU A JEJICH VLIV NA STABILITU EVROPSKÉ UNIE

(Case study České republika)

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

TÉMA A CÍLE PRÁCE

Předmětem diplomové práce budou geopolitické změny na mapě balkánského poloostrova, k nimž došlo na přelomu 20. a 21. století a doposud nejsou zcela ukončeny, a jejich předpokládaný vliv na bezpečnost a stabilitu evropského kontinentu. Toto zaměření se zdá být velice široké a obtížně uchopitelné, proto jej blíže specifikuji.

Časové období, relevantní pro tuto práci, bude vymezeno začátkem devadesátých let minulého století, kdy došlo k nejpodstatnějším změnám geopolitické mapy Balkánu. V souvislosti s koncem studené války a rozpadem východního bloku to byl přechod většiny balkánských států z pozice sovětského satelitu ke spolupráci se západoevropskými státy. Zejména ale jde o rozpad Svazové federativní republiky Jugoslávie a problematické a konfliktní formování nových nástupnických států této bývalé balkánské mocnosti. Časové období bude na druhé straně ohraničeno nedávnými událostmi, vstupem Rumunska a Bulharska do Evropské unie, byť s jistými omezeními jako je pozice mimo Schengenský prostor, a zejména pak sporné vyhlášení nezávislosti bývalé srbské provincie Kosovo.

Z geografického hlediska bude zájem práce soustředěn na následující státy: Řecko, Bulharsko, Rumunsko, nástupnické státy bývalé Jugoslávie a Albánie.

Ke geopolitickým změnám, jimiž se hodlám v práci zabývat patří následující oblasti:

- vznik nových států v západní části Balkánu, spojený s první fází rozpadu SFRJ. Jde o vyhlášení nezávislosti Slovinska, Chorvatska, Bosny a Hercegoviny, Makedonie a Svazové republiky Jugoslávie.

- změny v důsledku ukončení občanské války v Bosně a Hercegovině a vznik dalších států v důsledku druhé fáze rozpadu SFRJ. Zde mám na mysli vnitřní uspořádání Bosny a Hercegoviny podle Daytonské mírové dohody a vznik dvou oddělených entit na jejím území. Dále pak osamostatnění Černé Hory a sporné vyhlášení republiky Kosovo, jež však není dosud zcela vyřešeno.

- integrace balkánských států do evropských struktur. Zde je míněn vstup Rumunska a Bulharska do Evropské unie a dále přibližování západobalkánských států evropským strukturám. Především Chorvatska.

Rizika, jež tyto změny přináší budu hodnotit v několika oblastech, ne nepodobných sektorovému pojetí bezpečnosti. V případě dopadů na vnitřní poměry evropských států bude za relevantní objekt brána situace České republiky a to z důvodu nemožnosti hodnocení dopadů zmíněných událostí na všechny nebo více evropských států v rozsahu této diplomové práce.

Za prvé jde o hledisko geopolitické. To se bude zabývat změnami hranic a vznikem nástupnických států SFRJ a jejich dopadem na regionální či globální rovnováhu sil. Dále pak úlohu regionálních mocností, Evropské unie nebo Ruska.

Výzkumnou otázku lze formulovat tak, zda tyto události vedly k posílení Evropské unie a větší stabilitě ve směru k zemím jako je Česká republika.

Dalším aspektem bude migrace. Tato problematika je jedním z hlavních průvodních jevů všech ozbrojených konfliktů. Jednak jako důsledek, ale také coby příčina. Výzkumnou otázkou bude, jak migrační vlny z Balkánu zasáhly

stabilitu České republiky a zda v nich lze i v současné době spatřovat možné zdroje problémů.

Jedním z hledisek bude také problematika organizovaného zločinu. Ta je úzce spjata s předchozím aspektem, avšak hodlám jí věnovat samostatný prostor. Destabilizace balkánského prostoru byla předpokladem pro nebývalý rozvoj a rozrůstání organizovaných skupin, suplujících často funkce státního aparátu. Otázkou zde bude to, jak balkánský organizovaný zločin ovlivňuje bezpečnostní situaci v České republice.

Neposledním hlediskem bude také vzrůst extremismu na Balkáně a z toho plynoucí hrozby pro stabilitu Evropy. Mám na mysli jednak nacionalistické tenze, ještě prohloubené několika konflikty, jež se do současnosti nepodařilo uspokojivě vyřešit. Dále potom vzrůst islámského fundamentalismu spojený s průběhem občanské války v Bosně. Ten do té doby nebyl u autochtonní muslimské populace v Evropě nijak patrný, ale v souvislosti s podporou ze strany islámských zemí nabyl jistého významu. Na tomto místě lze zhodnotit jakou hrozbu představují tyto tendence pro Evropskou unii, potažmo Českou republiku, v případě dalšího rozšiřování EU.

Posledním hlediskem bude ekonomický dopad rozšiřování EU. Výzkumnou otázkou by mělo být jaká pozitiva a negativa přineslo rozšíření EU o Rumunsko a Bulharsko a co bude z hlediska ekonomiky představovat pro EU i ČR další rozšiřování o státy západního Balkánu.

MOTIVACE VÝBĚRU TÉMATU

Vlastní motivace při volbě tohoto tématu vychází z mého dlouhodobého zájmu o tuto problematiku, snahu jí porozumět a zabývat se jí i do budoucna. Otázka situace na balkánském poloostrově a její dynamika se mi zdá být velice důležitá a to nejen pro sebe samu. Tento prostor je neoddelitelně součástí Evropy, je jí ovlivňován a sám jí ovlivňuje. Balkánské války z konce dvacátého století postavily evropské společenství před nové úkoly, kterým se muselo postavit a naučit se je řešit. Jejich rozřešení, která se hledala a stále ještě hledají pak budou

znamenat precedent pro budoucnost jednotlivých zemí i Evropy jako celku. To souvisí s asi nejdiskutovatelnější otázkou dnešních mezinárodních vztahů a mezinárodního práva a to principu nedotknutelnosti státní suverenity versus ochrany univerzálních lidských hodnot a lidských práv.

Dění v tomto regionu je proto důležité i daleko za hranicemi těchto zemí, v celoevropském kontextu. Řada dějinných milníků začala nebo se nejsilněji projevila právě zde. Ať již jde o začátek první světové války, formování nepřátelských bloků za studené války nebo pád železné opony. V minulosti byl vývoj na Balkáně předpokladem pro evropskou stabilitu a je tomu tak i v současnosti. Ať již jde o možnost šíření konfliktů ze stávajícího území, vlny islámského fundamentalismu do Evropy nebo organizovaný zločin v mnoha zemích po celé Evropě.

ZHODNOCENÍ DOSAVADNÍHO ZPRACOVÁNÍ A UŽITÍ ZDROJŮ

Problematice balkánského poloostrova bylo věnováno v odborné sféře již mnoho pozornosti. Přesto soudím, že má smysl se jí nadále intenzivně zabývat, již pro značnou dynamiku zdejšího vývoje. Zdrojů se nabízí dostatek, avšak většina z nich se nachází spíše v rovině historické. Zabývá se například příčinami a průběhem balkánských válek z 90. let, ale méně se zaměřuje na budoucnost. Obdobné je to u prací politologických, jež popisují současný stav a nedokáží zachytit dynamiku změn. Nicméně se hodlám opírat i o stávající práce blízkých oborů, jak jsem je zde zmínil. Vedle monografických publikací chci využívat rovněž článků v odborných časopisech i aktuálních zpravodajských informací z věrohodných zdrojů. Vedle česky a anglicky psaných zdrojů se chci pokusit využít i zdrojů z cílové oblasti, zejména v srbském a chorvatském jazyce.

METODA

Při volbě metody se mi zdá vhodná kombinace kvalitativní a kvantitativní. Za zdroj kvalitativní bych zvolil odborné publikace a články zabývající se prostorem balkánského poloostrova, a jevů jimiž se chci konkrétně zabývat.

Kvantitativními zdroji budou zejména internetové stránky jednotlivých institucí, do jejichž gesce zmíněné otázky patří, statistiky a ročenky. Mám zde na mysli ministerstvo vnitra, cizineckou policii, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo zahraničí, zastoupení Evropské unie nebo International organization for migration. Ve výsledku by pak mělo jít o case study zabývající se vlivem geopolitických změn na Balkáně na bezpečnost a stabilitu České republiky.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA

Rámcovou výzkumnou otázkou je to, zda představují geopolitické změny na Balkáně hrozbu pro stabilitu a bezpečnost Evropské unie, reprezentované na příkladu České republiky. A dále to, zda tyto hrozby můžeme spatřovat i do budoucnosti. Její součástí pak budou jednotlivé podotázky náležející ke zkoumaným aspektům.

První z nich bude zjišťovat odpověď na to, jaké mocnosti si dokáží zajistit vliv v oblasti Balkánu po rozpadu bipolárního systému a jestli nový stav povede k posílení pozic Evropské unie, již je Česká republika součástí. Nebo naopak zdali další vývoj povede k ohrožení pozic a bezpečnosti EU a jejích členů. Dále pak jaká potenciální ohniska napětí můžeme v tomto regionu do budoucna očekávat.

V aspektu migrace se lze ptát na to, jaký charakter a intenzitu měly dosavadní migrační vlny a jaký trend lze v tomto ohledu předpokládat. Výzkumnou otázkou ve vztahu k organizovanému zločinu bude to, jak organizované skupiny z Balkánu ovlivňují bezpečnostní situaci v České republice a zda lze v jejich aktivitách vystopovat souvislosti s děním v jejich původní zemi. Z toho také plynoucí otázku, jaké hrozby z toho mohou pramenit do budoucna v případě nepříznivého vývoje v některém z balkánských států.

Podobné je to i v pohledu na extremismus nacionalistického či náboženského směru. Tyto jevy hrají na Balkáně svou úlohu je tak otázkou, jak mohou zasáhnout Evropskou unii v případě jejího dalšího rozšiřování. Potažmo naopak

jak může perspektiva přijetí či nepřijetí ovlivnit tyto tendence v zemích, potýkajících se s těmito problémy.

Výzkumná otázka týkající se ekonomické problematiky se bude ptát na to, zda rozšíření o Rumunsko a Bulharsko bylo z tohoto hlediska výhodné a tudíž, co lze očekávat od dalšího případného rozšíření. Dále jaká rizika pro ekonomiky členských zemí z toho mohou vyplývat.

HYPOTÉZA

Prvním předpokladem je, že všechny popisované jevy byly a jsou nositeli určitých rizik. Je však potřeba je lépe definovat a zhodnotit jejich význam. Geopolitické změny rozbily zavedený pořádek, jež byl po více než čtyři dekády zakonzervován existencí totalitních režimů. Poměry sil se dříve měnily jen zcela výjimečně, spíše však vůbec. Větší část popisovaného území byla v mocenské sféře SSSR, přičemž ale Rumunsko vystupovalo do velké míry autonomně. Bulharsko bylo naproti tomu poslušným satelitem s neměnnými poměry. Albánie od 60. let přešla na stranu Číny, která začala se Sovětským svazem soupeřit o vedení komunistického bloku. Tím se tato malá balkánská země zajišťovala proti možnému sovětskému zásahu. Řecko bylo členem NATO a od 80. let rovněž Evropského společenství. Nebylo však bezkonfliktní neboť periodicky se dostávalo do eskalace sporů s Tureckem, dalším americkým spojencem v této části středomoří. Balkánem tedy procházela hranice obou soupeřících bloků. Nejpozoruhodnější je však příklad Jugoslávie. Titova vláda si balancováním mezi oběma tábory zajišťovala nezávislost a předcházení z obou stran. Tím také jistou ekonomickou prosperitu. Na sklonku konfrontace Východ-Západ pak musel přijít pád. Také jugoslávské vnitřní poměry můžeme považovat za nejdynamičtější, způsobené nestejným vývojem jednotlivých republik. Zhroucení bipolárního upořádání přineslo dočasné vakuum, nahrazované postupným pronikáním evropského vlivu. Ruský vliv musel ustoupit do pozadí. Západní Balkán pak byl na několik let zasažen chaosem občanských válek a autoritativních vlád. Následně však dochází ke stabilizaci poměrů.

Do budoucna zde můžeme předpokládat větší angažovanost například Řecka, a to v jižních oblastech, protože rozpad jugoslávského monolitu umožní snadnější pronikání. Dále pak Německo oživilo již počátkem 90. let své historické vazby především na Slovinsko a Chorvatsko. To bylo umožněno sjednocením rozděleného Německa a zaujmutím odpovídajícího postavení v rámci sjednocené Evropy. V neposlední řadě připomeňme Francii, jež má kulturní a jazykové vazby na Rumunsko. Naproti tomu Rusko se pravděpodobně pokusí získat alespoň část ztracených pozic. V blízké budoucnosti se nepodaří velké části Balkánu oprostít od energetické závislosti na Rusku. To si tak může udržovat nezanedbatelný vliv. Jedno z potenciálních ohnisek napětí bych do budoucna spatřoval v oblasti „Velké Albánie“, již by se v budoucnu mohli pokusit vyhlásit zástupci tohoto etnika. Tato snaha by ohrozila vedle integrity Srbska rovněž Černou Horu, Makedonii i Řecko. Také by to bylo v příkrém rozporu s doktrínou o neměnnosti hranic, uplatňovanou západními mocnostmi po celou dobu balkánských válek. Již ostatně porušenou uznáním nezávislosti Kosova. V jiném neuralgickém bodě, řecko-makedonských vztazích, bych naopak do budoucna předpokládal urovnání sporu.

Migrační vlny byly neoddiskutovatelně nejsilnější během občanské války v Bosně a Hercegovině a dále v průběhu kosovské krize. Později pak i z oblasti západního Balkánu převažovala ekonomická migrace, především ze SRJ. Ta bude dominující i v případě Rumunska a Bulharska, zvláště po vstupu do EU. Lze tak předpokládat další silnou vlnu ekonomických migrantů po případném přijetí Srbska a Bosny do EU. Porovnáním ekonomických ukazatelů se stavem v Rumunsku a Bulharsku v době jejich vstupu by bylo možno rámcově odhadnout její sílu.

Problematiku organizovaného zločinu očekávám nejzávažnější u zemí s narušenou nebo nedostatečně vyvinutou státní infrastrukturou jako je případ Albánie, Kosova nebo Bosny a Hercegoviny. Na případu Rumunska a Bulharska bude možné sledovat, jak se daří tyto jevy vytěšňovat z ekonomiky a veřejného života. Dalším měřitelným jevem bude sledování aktivity těchto skupin za území České republiky v souvislosti s vývojem v mateřské zemi. Předpokládal bych totiž zvýšenou aktivitu v průběhu krizových událostí ve vlastní zemi.

Z hlediska extremismu předpokládám zvýšení těchto tendencí v případě nedořešení uspokojivého vnitřního uspořádání Bosny a Hercegoviny. V této zemi budou i tak tendence podporovat takto orientované politické strany nejsilnější. Dále i v jiných částech bývalé Jugoslávie, jež nemají brzkého přijetí do EU. Bez normalizace občanské společnosti bude začlenění Bosny a Hercegoviny značně rizikové. Vzniká tak začarovaný kruh.

Z ekonomického hlediska neočekávám žádné zásadní přínosy z přijetí Rumunska a Bulharska. Považuji ho spíše za výsledek politického rozhodnutí. Stejně tomu bude i při možném rozšiřování o země západního Balkánu. Důležitost tohoto kroku však spatřuji ve stabilizaci regionu, což se může zpětně promítnout i ekonomicky. Řešení konfliktů až po jejich eskalaci přináší totiž zejména Evropské unii značné náklady.

-